

№ 37 16 верасня 1993 г. Выдаецца з 1955 г.

(2335) Цана 10 рублёў.

ДЗЕНЬ БЕЛАРУСКАЙ ВАЙСКОВАЙ СЛАВЫ

Нягледзячы на палітычны напал і розныя паве-
вы, што суправаджалі падрыхтоўку да Дня белару-
скай вайсковай славы, 8 верасня свята адбылося,
наладжанае БНФ, Беларускім згуртаваннем
вайскоўцаў і шэрагам іншых арганізацый нацыя-
нальна-патрыятычнага напрамку. Нагадаем, што
дата гэтая выбрана ў памяць аб перамозе войскаў
Вялікага Княства Літоўскага ў 1514 годзе пад
Оршай над дружынамі Маскоўскага княства.
Другі раз сёлета адзначалася свята, і другі
раз вакол падзеі бушавалі страсці. Спачатку
Мінгарвыканком вырашыў абмежаваць святка-

ванне Дня беларускай вайсковай славы канцэр-
там на плошчы Парыжскай Камуны ў Мінску,
потым рашэнне аб забароне было падтрымана
Заявай урада Рэспублікі Беларусь [тэкст Заявы
змяшчаны на 2-й стар.].

НА ЗДЫМКАХ: святкаванне Дня беларускай
вайсковай славы 8 верасня 1993 года на плошчы
перад оперным тэатрам.

Фота Віктара СТАВЕРА.

Масея СЯДНЁВА, таленавітага і слыннага
беларускага паэта на эміграцыі, віншуюць з
юбілеем супрацоўнікі Інстытута літаратуры
імя Янкі Купалы АН Беларусі, Згуртаванне
беларусаў свету "Бацькаўшчына", рэдакцыя
газеты "Голас Радзімы" і жадаюць моцнага
здароўя, творчага плёну, радасных сустрэч з
родным краем.

[Артыкул Л. Савік "Я прыйду з далёкае чужы-
ны...", прысвечаны М. Сяднёву, чытайце на 6—7-й
стар.].

ПАВАЖАНЫЯ ЧЫТАЧЫ "ГОЛАСУ РАДЗІМЫ"!

Калі вы хочаце і надалей атрымліваць нашу газету,
паклапаціцеся, калі ласка, аб падпісцы на "Голас
Радзімы" на 1994 год. Падпісна кампанія пачалася
ўжо з 1 верасня і працягнецца да сярэдзіны лістапада.
Але не адкладвайце справу на "потым". Лепш зрабіць
гэта загадзя.

Усе даныя аб "Голасе Радзімы" ёсць, вы іх знойдзе-
це і ў рэспубліканскім, і ў каталогу СНД. Кожны дзень
вашага прамаруджвання — лішні крок да магчымасці
страціць сувязь з "Голасам Радзімы", адзінай рэс-
публіканскай газетай, якая жыве і працуе як для за-
межных суайчыннікаў, так і для нашых суграмадзян.

Раілі б таксама тым, хто купляе газету "Голас
Радзімы" ў кіёсках "Саюздруку", падпісацца на нашу
газету. Гэта гарантыя таго, што "Голас Радзімы"
заўсёды будзе з вамі.

"ГОЛАС РАДЗІМЫ" ЗНАХОДЗІЦЬ СВАІХ ЧЫТАЧОЎ!

Учора я зрабіў падшыўку некалькіх ну-
мароў тыднёвіка "Голас Радзімы" і аднёс
у чытальную залу гарадской бібліятэкі,
каб да газеты мелі доступ усе, хто ўмее
чытаць па-беларуску, цікавіцца Белару-
сю, яе справай у пабудове незалежнай
дзяржавы.

А сёння зайшоў у бібліятэку, каб вы-
светліць у загадчыцы бібліятэкі спадар-
ыні Лэсі Білоус, ці хто-небудзь з навед-
вальнікаў бібліятэкі знаёміцца з новым
для бібліятэкі беларускім тыднёвікам. І
як жа мне было радасна, калі я зайшоў
у чытальную залу і убачыў за падшыўкай
"Голас Радзімы" сваю знаёмую белару-
ску спадарыню Марыю Буініцкую, якая
ўжо каля 30 гадоў жыве на Падоллі, але
не забылася сваёй роднай мовы, якой на-
вучылася ў роднай вёсцы на Гомельшчы-
не. Марыя Пятроўна працуе аператарам
раённага вузла сувязі, аб ёй вельмі пры-

зна адзываюцца каляжанкі па рабоце.
Калі я спытаў у спадарыні Марыі пра яе
ўражанні ад газеты, яна мне шчыра
прызналася:

— Няма слоў! Даўно не трымала ў ру-
ках такой цікавай, неназойлівай газеты.
Шкада, што не давалася з ёй пазна-
ёміцца раней, але зараз буду яе абавяз-
кова чытаць, калі яна і надалей будзе
з'яўляцца ў чытальнай зале бібліятэкі...

Я пакінуў спадарыню Марыю ў чыталь-
най зале за чытаннем матэрыяла
Станіслава Цярохіна "Многія прыйдуць
ад імені майго", а сам зайшоў у кабінет
загадчыцы бібліятэкі спадарыні Лэсі
Білоус, якая вельмі ветліва запрасіла мя-
не на кубачак кавы. Безумоўна, першае
ж пытанне да яе было, ці зацікавіла газе-
та "Голас Радзімы" чытачоў бібліятэкі.

— Першымі чытачамі тыднёвіка сталі
мы самі, работнікі бібліятэкі. Беларуска

мова вельмі зразумелая нам, укра-
інцам, таму змаглі даць рады.
Асабіста мне прыйшліся даспадобы ма-
тэрыялы спадарыні Таісы Бандарэнкі "Са-
кавік" пасля працяглай зімы", "У пошу-
ках выйсця з крызісу", бачыла вашае,
спадар Пятрусь, інтэрв'ю і допіс "Каму
патрэбен такі "Славянскі кірмаш"?, шэ-
раг іншых матэрыялаў. Так што
напішыце ў газету, што тыднёвік будзе
мець свайго чытача ў нашай бібліятэцы.

— Добра, спадарыня Лэся, а ці бралі ў
рукі газету наведвальнікі бібліятэкі?
— Пойдзем у чытальную залу, спытаем
дзяўчат, якія там працуюць. Сёння ў чы-
тальнай зале чаргуюць Лена Краўчук і
Аксана Грабажэй. На маё пытанне, ці
прапануюць яны наведвальнікам "навінку
сезона" — беларускі тыднёвік "Голас
Радзімы", Аксана адказала станоўча:
так, гаворым. А Алена дадала, што

толькі сёння ўжо трое наведвальнікаў
гарталі падшыўку "Голасу Радзімы", далі
станоўчыя ацэнкі газеце. А ў гэты час з
падшыўкай тыднёвіка са сталіцы Беларусі
ўсё яшчэ сядзела спадарыня Марыя
Буініцкая, так яе захапіў матэрыял аб
езуітах на Беларусі...

Вось так нечакана тыднёвік "Голас
Радзімы" ўваходзіць у жыццё не толькі
беларусаў старадаўняга падольскага го-
рада Ізяслаў, але і украінцаў, яўрэяў, па-
пьякаў, рускіх, якія жывуць тут і якія, я
веру ў гэта, абавязкова пасябруюць з
тыднёвікам "Голас Радзімы".

Поспехаў дружнаму калектыву га-
зеты, новых здабыткаў, цікавых
суб'яднаў на старонках газеты!
Жыве Беларусь!

Пятрусь КАПЧЫК.
г. Ізяслаў, Украіна.

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

НА ВЕРНАСЦЬ БАЦЬКАЎШЧЫНЕ

Прысягу на вернасць незалежнай Беларусі прынялі ў пачатку верасня курсанты мінскіх вышэйшых ваенных вучылішчаў — інжынернага і каманднага. Курсантаў павіншавалі Старшыня Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Станіслаў Шушкевіч і міністр абароны Павел Казлоўскі.

І ТУТ ПРАБЛЕМЫ

У ЖЫРОВІЦКАЙ ДУХОЎНАЙ СЕМІНАРЫІ

Завяршыўся чарговы прыём студэнтаў у Мінскую духоўную семінарыю, размешчаную ў пасёлку Жыровічы, што недалёка ад Слоніма.

У адрозненне ад папярэдніх гадоў цяпер ствараецца толькі адна група слухачоў замест звычайных дзвюх. Тлумачыцца гэта вельмі вострым недахопам як падручнікаў, так і жылых плошчаў. Па гэтай прычыне ў семінарыі, дзе цяпер толькі на стацыянары займаецца больш за 200 студэнтаў, вымушаны пераабсталяваць пад вучэбныя аўдыторыі нават склады для мэблі, а ў перапоўненым інтэрнаце ўстанавіць двух'ярусныя ложка нахшталт тых, што выкарыстоўваюцца ў салдацкіх казармах.

ПАЛЕССЕ

ПАСЛЯ ПАТОПУ

У Столінскім раёне размыта 50 кіламетраў дарог, разбурана 8 тысяч дамоў, пад вадою апынуліся 65 тысяч гектараў пасаваў з несабраным ураджаем. З шасці гаспадарак давалася пераганяць буйную рагатую жывёлу і авечак. Многія сяляне вымушаны пазбавіцца свіней і кароў, таму што іх няма чым карміць. Такія горкія вынікі пасля паводкі на Палессі толькі ў адным раёне. А ўсяго ж страты, панесеныя толькі Брэсцкай вобласцю, складаюць прыкладна 100 мільярдаў рублёў. Гэта на сорок працэнтаў больш за даходную частку гадавога бюджэту ўсёй вобласці.

ВЯРТАННЕ ГІСТАРЫЧНАЙ СПАДЧЫНЫ

ДЛЯ НАВАГРУДСКАГА МУЗЕЯ

Больш 9 тысяч археалагічных каштоўнасцей вернуты Інстытутам гісторыі матэрыяльнай культуры Расійскай АН навагрудскаму музею. Гэта калекцыя — вынік раскопак пад Навагрудкам, якія вяліся з 1968 па 1984 год ленинградскімі спецыялістамі, і амаль цалкам аказалася ў Санк-Пецярбургу.

Сёння музей Навагрудка, гістарычнай сталіцы Беларусі, што амаль не мела матэрыялаў аб сваім мінулым, падумвае аб стварэнні другой экспазіцыі.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

НА 13,5 ПРАЦЭНТА павялічылася за апошні год захворванне на туберкулёз у Беларусі. А сярод падлеткаў — у 3,2 раза. Асноўную прычыну пашырэння гэтай хваробы, якая была ўжо зусім выкаранена, урачы бачаць у непаўнацэнным харчаванні людзей.

З 1 ВЕРАСНЯ Міністэрства сувязі і інфарматыкі Беларусі “парадала” жыхароў рэспублікі новымі тэлефонамі, якія павялічыліся ў 2–3 разы. За карыстанне тэлефонам цяпер штомесячна трэба плаціць 500 рублёў, за яго ўстаноўку — 14 тысяч рублёў. Пазваніць у Ізраіль 3 500 рублёў за 1 мінуту, у ЗША — 2 700. Просты ліст на тэрыторыі Беларусі — 10 рублёў.

УДЗЕЛЬНІКІ пасяджэння Савета міністраў замежных спраў краін Садружнасці, якое прайшло 24 жніўня ў Маскве, прынялі рашэнне падтрымаць вылучэнне кандыдатуры Беларусі ў якасці непастаяннага члена Савета Бяспекі ААН.

СТВАРЫЦЬ грамадзянскі камітэт за датэрміновыя выбары Вярхоўнага Савета і Саветаў усіх узроўняў. З такой ініцыятывай выступілі Аб’яднаная дэмакратычная партыя Беларусі і Беларускі народны фронт “Адраджэнне”.

НАДЗВЫЧАЙНЫ І Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у Расійскай Федэрацыі Віктар Даніленка ўручыў групе ўдзельнікаў партызанскага руху на тэрыторыі нашай рэспублікі, якія цяпер пражываюць у Маскве, памятныя знакі “Партызан Беларусі”.

САВЕТ МІНІСТРАЎ Рэспублікі Беларусь прыняў рашэнне выдаць на працягу 1995–2000 гадоў Беларускую Энцыклапедыю ў 18 тамах. (Беларуская Савецкая Энцыклапедыя налічвае 12 тамоў). Плануемы тыраж кожнага тома — 40 тысяч экзэмпляраў. (БелСЭ — 30 тысяч экзэмпляраў).

Калектыў рэдакцыі газеты “Голас Радзімы” выказвае глыбокае спачуванне рэдактару газеты МАЦКЕВІЧУ Вацлаву Генрыхавічу ў сувязі з напаткаўшым яго горам — смерцю БАЦЬКІ.

Калектыў Беларускага таварыства “Радзіма” выказвае глыбокае спачуванне рэдактару газеты “Голас Радзімы” МАЦКЕВІЧУ В.Г. у сувязі са смерцю БАЦЬКІ.

ІМІДЖ

НАПЕРАДЗЕ ЎСЕЙ СНД

Па даных даследавання “Палітычныя і эканамічныя рызыкі міжнароднага бізнесу: Расія”, Беларусь выйшла на першае месца ў СНД па велічыні ўнутранага валавога прадукту на душу насельніцтва, абганяўшы Расію.

Акрамя таго, з пункту гледжання палітычнай, фінансавай і ўнутрыэканамічнай рызыкі, Беларусь выглядае сярод былых савецкіх рэспублік найбольш прыцягальна. Нас апыраджае па ўзроўню стабільнасці толькі Эстонія. А за Беларусь ідзе Расія, Украіна, Літва і Казахстан. Астатнія рэспублікі лічацца рэгіёнамі, у якіх лепш наогул пакуль не ездзіць.

ЗАЯВА ЎРАДА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Апошнія падзеі паказваюць, што шэрагам грамадска-палітычных арганізацый, у прыватнасці БНФ—БЗВ, разгорнута ўзмацненая кампанія па святкаванні даты 8 верасня як “дня Беларускай ваеннай славы”.

У гэтай сувязі ўрад лічыць неабходным заявіць наступнае. Усякія спробы прадставіць дзень 8 верасня як нацыянальнае свята супярэчаць рашэнню Вярхоўнага Савета рэспублікі, які зацвердзіў пералік свят і памятных дат, што адзначаюцца беларускім народам.

Па-другое, дастаткова няпэўнай выглядае сама трактовка бітвы пад Оршай 8 верасня 1514 года. Гістарычныя факты сведчаць, што ў бітве пад Оршай удзельнічалі не толькі рускія і беларусы. Значыць, няма ніякіх падстаў выкарыстоўваць гэту дату для абвастрэння адносін паміж двума народамі. Не палітычная кан’юнктура, а навуковы аналіз і строгае аб’ектыўнасць павінны ляжаць у аснове ацэнкі гэтай гістарычнай падзеі.

Падтрымліваючы рашэнне Мінскага гарвыканкома аб забароне святкавання гэтага мерапрыемства, урад Рэспублікі Беларусь рашуча адмяжоўваецца ад антырускіх і антырасійскіх лозунгаў, пад якімі спрабуюць адзначыць 8 верасня яго арганізатары. Урад заяўляе, што ніякія спробы і гістарычныя спекуляцыі не змогуць разбурыць брацкія сувязі беларускага і рускага народаў, азмрочыць далейшую перспектыву ў адносінах дзвюх славянскіх дзяржаў.

САВЕТ МІНІСТРАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ.

7 верасня 1993 года
г. Мінск.

МІЖНАРОДНАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ

“Праблемы аховы здароўя праз 7 гадоў пасля чарнобыльскай катастрофы” — міжнародная канферэнцыя па такой тэме адбылася ў Гомелі. Акрамя прадстаўнікоў Японіі, Шатландыі, Нідэрландаў, у яе рабоце прымалі ўдзел спецыялісты, якія займаюцца ў рэспубліцы анкалагічнымі і гематалагічнымі праблемамі, а таксама псіхалагі і псіхіятры.

Канферэнцыя з’явілася своеасаблівым вынікам беларуска-гандальскага праекта абследавання стану здароўя насельніцтва Беларусі. Вынікі даследавання (а праводзіліся яны ў рамках гуманітарнай дапамогі) будуць выкарыстоўвацца ў арганізацыі сістэмы аховы здароўя Беларусі. Укараненне сучасных метады ацэнкі стану здароўя дазволіла выявіць нямала выпадкаў, калі псіхалагічны стрэс аказаў значна больш моцны ўплыў на стан здароўя людзей, чым сама радыяактыўнасць.

НА ЗДЫМКУ: у час канферэнцыі (злева направа) загадчык Гомельскай абласной псіхіятрычнай бальніцы Уладзімір ФІЛІПЕНКА,

псіхолог Акадэмічнага шпітала горада Утрэхта (Нідэрланды) І. ван дэн БОТ, кіраўнік навуковага праекта даследавання І.М. ХАВЕНАР, наву-

ковы супрацоўнік Леанід БУРЦА і дырэктар Цэнтра сацыялагічных даследаванняў (Гомель) Анатоль КАСЬЯНЕНКА.

З ДАРЫЛАСЯ гэта не ў такіх ўжо далёкіх гадах, але яшчэ тады, калі існаваў “магутны і непарушны” Саюз. Над Аляксандрам, студэнтам інстытута фізкультуры, актывістам маладзёжнага руху, нависла пагроза расстацца і з вышэйшай навучальнай установай, і з камсамольскім білетам. А ўся віна студэнта заключалася ў тым, што ён у час летніх канікулаў адправіўся на працу за граніцу.

Склікалі сход. Учынак, палічылі на факультэце, сур’ёзны, заслугоўвае “ўсенароднага ганьбавання”. І таму запрасілі на сход нават карэспандэнта, каб той змясціў матэрыял у газеце.

Адным словам, добра дасталася Аляксандру: пачуў ён нямала крыўдных слоў, нахшталь “чалавека буржуазных нораваў”, “зрадніка сваёй радзімы” і да т.п. Упікалі, што нашы прадпрыемствы ледзь не спыняюцца ад дэфіцыту рабочых рук, а ён едзе за “доўгім рублём”.

працу за мяжу.

— Недзе праз месяц, — расказала Плюская, — атрымала выклік у “Бюро па працаўладкаванню”. Адзін з самазадаволеных маладжавых людзей з усіх бакоў неяк нахабна агледзеў мяне і буркнуў: “Падыходзіш. Паедзеш на фермерскую гаспадарку сартыраваць памідоры”.

Я паспрабавала нагадаць, што маю высокую кваліфікацыю мантажніцы. Але той чалавек катэгарычна абарваў мяне літаральна на паўслове: “Не жадаеш — не трэба. Іншыя знойдуцца”. І знайшліся б, бо папасці ў спіс кандыдатаў цяжка.

Прывезлі нас на фермерскую гаспадарку і змясцілі ў... турму, дакладней, у былы будынак турмы. Самі ведаеце, якія тут умовы для жыцця. Нейк уладкаваліся. Перазнаёміліся. У кампаніі жанчын з Беларусі былі ўрачы, настаўнікі... І, што яшчэ больш уразіла, два кан-

НАШЫ Ў ПОЛЬШЧЫ

Свайчыннікаў у Польшчы беспамылкова пазнаеш па экіпіроўцы: спартыўны касцюм і куртка, зручныя красоўкі і каласы, што рыпяць пад цяжарам безразмерных баўлаў. Мэта ў такіх “турыстаў” адна — выгадна прадаць свой тавар, купіць для далейшага перапродажу ў Беларусі дэфіцытныя ў нас рэчы ці абмянуць выручку на долары. Вязуць на продаж літаральна ўсё: браслет, інструмент, веласіпеды, цацкі, нават бялізнавыя прышчэпкі.

А паколькі цэны з дня на дзень у нас і ў Польшчы збліжаюцца і гандляваць становіцца нявыгадна, некаторыя нашы грамадзяне прымаюцца за “бізнес”, што знаходзіцца ў супярэчнасці з законам. Гэта рэкет, рэалізацыя наркатыкаў і фальшывых грошавых знакаў, элементарны разбой на дарогах. Як правіла, дзейнасць такіх “дзялкоў” заканчваецца ў камісарыяце паліцыі.

Яўген КАЗЮЛЯ.

НА ЗДЫМКАХ: бойка гандлююць нашы суграмадзяне на рынку ў Беластоку; гэты двое гродзенцаў аказаліся за кратамі камісарыята паліцыі на рынку ў Беластоку за спробу рэалізацыі фальшывых грошай.

Фота аўтара.

МЫ НЕ РАБЫ,

АЛЕ НАС ЦЯПЕР ТАКІМІ ЛІЦАЦЬ

ЧАСЫ МЯНЯЮЦА, НОРАВЫ ТАКСАМА

Пасля сходу вырашыў пагутарыць з Аляксандрам. Удалося выклікаць яго на шычырую гутарку. Хлопец з вёскі. Асаблівай дапамогі ад бацькоў у час вучобы не атрымліваў. А хацелася ў інстытуце быць, як і ўсе: мець джынсы, павесці дзяўчыну ў кіно... І таму “доўгі рубель” не пашкодзіў бы.

Да гэтага часу з “замежнымі” рабочымі мне гутарыць не даводзілася. Простая чалавечая цікавасць дапамагла задаць і некалькі незапланаваных пытанняў.

— У якой краіне працавалі?
— Зусім не ў буржуазнай, як упікалі мяне аднакурснікі і выкладчыкі, — адказаў Аляксандр. — У Польшчы.

— І кім там уладкаваліся?
— Памочнікам распіроўшчыка лесу.
— А якія ўмовы працы, быту?
— Нармальныя. Жыў я і яшчэ адзін малады хлопец з Венгрыі ў летняй прыбудове. Харчаваліся добра, за гэта кааператыву, які нас наняў, не браў ні капейкі. Зарабілі мы больш, чым маглі б зарабіць за такі час у нас на радзіме нават на так званай шабашцы.

...Успомніў я гэты выпадак вольна чаму. Цяпер выязджаць на работу ў далёкае замежжа могуць многія. За гэта ніхто нікога не прыцягвае да адказнасці, не даходзіць і да нейкага там таварыскага суда.

Едуць у розныя краіны. Але, як сведчыць статыстыка, найбольш у Польшчу. Сёлета тут знаходзіцца каля аднаго мільёна чалавек з краін былога Саюза. Большасць з іх займаецца бізнесам: продажам алкагольных напіткаў, цыгарэт, тавараў павышанага попыту, ці, як мы кажам, шырспажыву. Яшчэ адзін від бізнесу — пастаўка рабочых рук для прадпрыемстваў і асабліва для фермерскіх, сельскагаспадарчых кааператываў.

Атрымліваецца нібыта парадокс: у самой Польшчы існуе беспрацоўе, а тут патрэбны рабочыя з-за мяжы. Дарэчы, разумеючы складаную эканамічную сітуацыю ў краінах СНД, урад Польшчы стараецца нам дапамагчы. Нават цяпер, калі тут існуе беспрацоўе (2,7 мільёна чалавек) ён сёлета даў афіцыйны дазвол на працаўладкаванне 200 тысяч чалавек.

Але трэба быць наіўным, каб паверыць у тое, што кожнага, хто прыведзе ў Польшчу, прымаюць сардэчна. Адзінкі ўладкоўваюцца па афіцыйных кантрактах. Астатнія маюць шанца атрымаць працу часова, прычым далёка не кваліфікаваную.

Вось тут і развіваюць сваю дзейнасць бізнесмены на працаўладкаванні. Пачынаюць справу яшчэ на тэрыторыі СНД. Складаюць спісы тых, хто жадае паехаць за мяжу, каб зарабіць капейку. Звычайна ў гэтыя спісы трапляюць людзі, хто страціў працу часова ці пастаянна з-за спынення прадпрыемстваў (магчыма, толькі на невялікі перыяд — месяц, два...). Яшчэ адна катэгорыя людзей — гэта тыя, каму на радзіме не хапае грошай па асноўнаму месцу службы ці работы. Яны гатовы на любыя ўмовы. А гэта і скарыстоўваюць бізнесмены, расставяючы свае сеткі, фактычна перапрадаючы рабочыя рукі замежным гаспадарам, атрымліваючы немалыя барышы.

...Галіна Плюская (па яе просьбе прозвішча зменена. — Я.Т.) працуе на адным з былых ваенных заводаў у Мінску. Пасля распаду СССР прадпрыемства паступова абанкручвалася, працаўнікам не было чым плаціць. Іх адпраўлялі ў прымусоўвае адпачынку на некалькі месяцаў.

А жыць жа трэба! І Галіна, прачытаўшы аб’яву, становіцца на чаргу (1), каб паехаць на

дзідаты навук. Вось да чаго дайшлі! Працавалі гэтыя вучоныя, лічыце, чорнарабочымі.

Зразумейце мяне правільна: я заўжды павяжала працу, ездзіла ў вёску да бацькоў і не цуралася і гной з хлява выкідаць, і двор падмесці. Але, калі я ўжо стала высакласнай мантажніцай, то мне было б сорамна працаваць дворнікам. А тут людзі маюць вучоныя ступені, а згадзіліся працаваць простымі чорнарабочымі.

Яны казалі, што і ім сорамна. Толькі што рабіць? Дома, у Беларусі, атрымліваюць мала, не хапае, каб пракарміць сям’ю. Вось і вырашылі падзарабіць.

Па нашых мерках, нам плацілі больш, чым дома. Скажам, за два месяцы ў мяне выйшла ў пераводзе на расійскія рублі каля 900 тысяч. Але гэта сума значна меншая, чым тая, якую плацілі б мужчыне. Хаця і заробак мужчыны, хто прыехаў з краін СНД, значна ўступаў заробку мясцовага рабочага, паляка.

Цяпер аб рабоце. Даглядаць, а потым збіраць памідоры ў цяплячах ферм цяжка. Рабочы дзень доўжыўся па 16 гадзін. Фактычна на адпачынак не заставалася часу. Перапынкаў таксама было мала, бо за намі сачылі наглядачы. Літаральна праз тыдзень хацелася кінуць усё і ўцячы дадому. І толькі думка аб тым, што на радзіме сядзець без капейкі, прымушала цярэць.

А цярэць было цяжка. За першыя дзён дзесяць я двойчы страчвала прытомнасць — у цяплячах было вельмі гарача, стаяў нясцерпны смурод. Казалі, што палякі ўжываюць нейкія асаблівыя хімікаты, каб памідоры хутчэй паспявалі.

А горш за тыя ўмовы працы былі кліны мясцовага насельніцтва: вась, маўлялі, у гэтай цяплячы працуюць...рабыні з Савецкага Саюза (пакуль яны не прывыклі да таго, што Саюза даўно няма).

Рэдка надаралася часінка, каб заглянуць у мясцовыя магазіны. Усяго ў іх было многа. Толькі не з нашымі пустымі кашалькамі туды было хадзіць. Ды вельмі прывіжальні падазроныя позіркы прадаўцоў: не паспееш да прылаўка падсці, як за табой гаспадар ці гаспадыня лаўкі ў суправаджаючыя навязваецца. Усё цікуюць: а можа гэтыя “рускія” хочучы што-небудзь укараціць.

Чаму яны так пра нас думаюць? Хіба заслужылі мы такое прывіжэнне...

Не, лепей аб гэтым не ўспамінаць. Ледзьве дачакалася, каб хутчэй той кантракт скончыўся ды дадому вярнуцца.

Расказвала аб сваёй паездцы ў Польшчу Галіна Плюская, а сама паўтарала: чаму яны нас за рабоў лічаць? Чаму мы так нізка апусціліся? Горка за нацыю, нашу цяргліваць.

Хацелася закончыць гэту гутарку, якая адбылася даўнавата, традыцыйнымі словамі: “Мы не рабы. Не сцерпім больш такога прывіжэння. Ніколі не згодзімся ехаць на такія заробкі”. На жаль, жыццё аказалася больш рэальным: не прайшло і месяца, а Галіна Плюская зноў абівае парогі той жа “біржы”, каб паехаць ў Польшчу ўжо на збор яблыкаў.

Адным словам, патрыятызм ці чалавечая годнасць добра, але грошы для нас цяпер яшчэ лепш. І нікуды ад гэтага нам на дзедца. Жыць жа неяк трэба.

Яўген ТУРАЙКЕВІЧ.

БЕЛАРУСКІЯ ПЕСНІ НАД ПАРЫЖАМ

Беларусь наведала Лінет Дальмасо — вядомая ў многіх краінах свету французская спявачка, кампазітар і... вялікая аматарка падарожжа на веласіпедзе.

Аб’ехаўшы на ціхаходнай машыне за трыццаць гадоў у вольны ад выступленняў час частку Афрыкі, Еўропы і Азіі, актрыса ўпершыню прыехала ў нашу рэспубліку. Пабытаўшы па шляху ў сталіцу ў некалькіх беларускіх гарадах, праехаўшы праз нашы вёсачкі і пагаварыўшы з людзьмі, азнаёміўшыся ў Мінску з рознымі славуцасцямі, спявачка выказала жаданне ўключыць у свой рэпертуар некалькі... беларускіх песень.

— Мне вельмі спадабалася Беларусь, — сказала Лінет Дальмасо. — Што б ні здарылася, я абавязкова прыеду да вас яшчэ. Днямі актрыса ляжыць дамоў: ёй трэба паспець да пачатку новага канцэртнага сезона.

НЕ КОЛЬКАСЦЮ, А ЗМЕСТАМ

Скарацілася колькасць пазіцый у тэматычным плане выдавецтва “Польмя” (які і іншыя) на 1994 год. Аднак прываблівае ён калі не колькасцю кніг, дык зместам іх. Найперш маю на ўвазе раздзел “Краязнаўства”. Сёлета выходзіць кніга В.Чаропкі “Імя ў летанісе”, у наступным годзе — яе працяг “Уладары Вялікага Княства”. Аўтар расказвае пра М.Глінскага, К.Астрожскага, Л.Сапегу, Я.Хадкевіча і многіх іншых, чья дзейнасць належыць нацыянальнай гісторыі.

Чытача чакае сустрэча і з такімі выданнямі, як “Флагі Беларусі ўчора і сёння” А.Басавы і І.Куркова, “Лёс Крэва” А.Дзярковіча, А.Трусава, І.Чарняўскага, “Нумізматэка Беларусі” В.Рабцэвіча, “Гардаская геральдыка” А.Цітова, “Шлукаю кветку папараці” У.Каско (пра А.Сержуптоўскага ў серыі “Нашы славытыя землякі”).

Серыя “Па родным краі” папоўніцца “Споведдзю дарог” Г.Кахановскага і А.Кахановскага (Маладзечаншчына) і “За смугою часу” В.Супруна (Слонімсчына).

У планах “Польмя” — “Жальба жытняга коласа” Я. Пархуты, “Сэрца пакідаю вам” М.Жыгоўскага, “Тут бачу свой край” У.Содалы і іншыя выданні.

НАВІНЫ МІЖНАРОДНАЙ АСАЦЫЯЦЫІ БЕЛАРУСІСТАЎ

ПЕРШЫЯ ВЫДАННІ

Выйшлі з друку зборнікі "Беларусіка-1" і "Беларусіка-2", якія з'яўляюцца першымі навуковымі выданнямі Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў і Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра імя Ф.Скарыны. У першы з іх увайшлі матэрыялы Устаноўчага кангрэса беларусістаў, які адбыўся ў 1991 годзе ў Мінску, а таксама юбілейнай Скарынаўскай навуковай сесіі 1990 года. У "Беларусіцы-1" чытач знайдзе працы вучоных Англіі, Аўстрыі, Балгарыі, Беларусі, Індыі, Літвы, Польшчы, Расіі, Славеніі, Украіны, Чэхіі і Швейцарыі, прысвечаныя гістарычнаму мінуламу нашага народа, яго культуры, моўнаму і літаратурнаму ўзаемадзеянню. У канцы зборніка змешчаны дыскусійны артыкул Васіля Супруна (Слонім) "Адкуль прыйшлі бацькі".

"Беларусіка-2" уключае матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі "Фарміраванне і развіццё нацыянальнай самасвядомасці беларусаў", праведзенай у Маладзечне ў мінулым годзе. Тут прадстаўлены даклады і паведамленні амерыканскіх, англійскіх, беларускіх, польскіх, расійскіх і ўкраінскіх сяброў Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў.

Рыхтуюцца да друку зборнікі "Ад Полацка і Нясвіжа — да Падуі і Венецыі", куды увайдзюць матэрыялы першай беларуска-італьянскай навуковай канферэнцыі, што адбылася восенню мінулага года ў Венецыі.

УПЕРАДЗЕ — БЕЛАСТОК!

У Гродне адбылося чарговае пасяджэнне Міжнароднага камітэта бела-

русістаў, у якім, апрача гаспадароў, прынялі ўдзел вучоныя з ЗША, Латвіі, Літвы, Польшчы, Расіі, Чэхіі і Швейцарыі. Прэзідэнт МАБ Адам Маледзіс расказаў аб выніках работы за апошні месяц. Вучоны сакратар асацыяцыі Генадзь Цыхун паставіў пытанне пра тое, дзе, як і калі пройдзе наступны кангрэс беларусістаў. Сябра рэвізійнай камісіі Лола Эванарова (Масква) даяла да ведама прысутных, як выглядаюць фінансавыя справы МАБ.

Затым адбылася зацкаўленая гаворка пра паўсядзённае жыццё беларусістаў. Прыкладу з яе некаторыя, найбольш цікавыя выказванні. "Колькасць сяброў асацыяцыі ў Беларусі значна ўзрасла. Без іх не абыходзіцца ніводная гуманітарная навуковая канферэнцыя, ніводны калектыўны зборнік" (Уладзімір Конан). "У ЗША назіраецца рост цікавасці да Беларусі. Многія вучоныя выказалі жаданне увайсці ў Амерыканскую асацыяцыю беларусістаў, статут якой распрацаваў Томас Бэрд" (Вітаўт Кіпель). "Завяршаю працу над беларуска-латышскім слоўнікам" (Мірдаз Абаля). "Мы рыхтуем адрознічы ў Літве 110-ю гадавіну з дня нараджэння Вацлава Ластоўскага, які, як вядома, быў жанаты з нашай пісьменніцай Лаздзіну Пяледа" (Альма Лапінскене). "У Польскай асацыяцыі беларусістаў сёння 120 сяброў. Правялі вечар, прысвечаны юбілею Максіма Гарэцкага, навуковую канферэнцыю ў Беластоку "Дарога да ўзаемнасці". У Ольштыне рыхтуем сустрэчу на тэму "У кругу ўсходнеславянскіх культур". Неўзабаве

будзе беларуска-польскі слоўнік. Цікавасць да беларусістыкі ўзрастае. Так, на 15 месцаў на беларускую філалогію ў Варшаўскім універсітэце сёлета пададзена 70 заяў, і амаль усе яны — ад палякаў" (Аляксандр Баршчэўскі). "У Інстытуце славяназнаўства і балканістыкі Расійскай акадэміі навук створана новая суполка беларусістаў, куды ўвайшлі 11 навукоўцаў. Іх цікавяць праблемы Палесся, Падляшша" (Юры Лабінцаў). "Мы правялі канферэнцыю "Беларусы ў Санкт-Пецярбургу" і збіраемся зрабіць яе штогоднай. Выяўляем матэрыялы па беларусістыцы ў пецярбургскіх архівах і бібліятэках" (Мікола Нікалаев). "Гражскія беларусісты, а іх 16 чалавек, рыхтуюць чэшска-беларускі слоўнік, гісторыю беларускай літаратуры, правялі вечары, прысвечаныя Скарыне і Багдановічу. Арганізуюцца адпаведныя студэнцкія семінары і інфармацыйныя сустрэчы" (Вацлаў Жыдліцкі). "Беларускія матэрыялы ёсць у кнізе пра падарожжы швейцарцаў па Усходняй Славяншчыне і будучы ў дзевяці пра славянскую эміграцыю ў Швейцарыі" (Моніка Банькоўскі-Цуліг). Многія прамоўцы выказвалі трывогу з нагоды рэзкага скарачэння колькасці перакладаў з беларускай і на беларускую мову.

Што ж датычыцца наступнага кангрэсу беларусістаў, дык прафесар Варшаўскага ўніверсітэта Аляксандр Баршчэўскі прапанаваў правесці яго ў 1995 годзе ў Беластоку. Прапанову рашылі вывучыць.

ДЛЯ УКРАЇНСКІХ СТУДЭНТАЎ

Віцэ-прэзідэнт МАБ кіеўскі мовазнавец Рьгор Плітарак не змог прыехаць на пасяджэнне камітэта па некалькіх прычынах. Адна з іх звязана якраз з беларусістыкай. Як паведамляе вучоны ў

сваім лісце, ён рыхтуе "да друку падручнік па беларускай мове для студэнтаў ВНУ Украіны (павінен выйсці ў 1994 годзе)". Адначасова Р. Плітарак супрацоўнічае з Гапоўнай рэдакцыяй выдавецтва літаратуры для нацыянальных меншасцей Украіны (ёсць там і такое). Яно рыхтуе кніжкі паралельна на дзвюх мовах.

Р. Плітарак піша, што ў Кіеўскім універсітэце адбыўся першы выпуск студэнтаў-беларусістаў у колькасці дзевяці асобаў. Адзін з іх паралельна скончыў КДУ і БДУ. Частка выпускнікоў пойдзе ў аспірантуру.

У ЧУВАШСКИМ ДРУКУ

Днямі ў камітэт МАБ прыйшла бандэроль з Чэбаксары. А ў ёй — нумар газеты "Советская Чувашия" з артыкулам Генадзя Юмарта "Хаця да Нёмана не блізка..." Старшыня чувашскага аддзялення МАБ піша, што "чувашы і беларусы маюць нямала агульных нацыянальных рысаў — сціпласць, цяроплівасць, працавітасць, адданасць даўнім традыцыям". Прынамсі, такую думку падаў аўтару чувашскі музыказнавец М. Кандрацэў.

У артыкуле Г. Юмарта гаворыцца пра сяброўскія адносіны Янкі Купалы з чувашскімі паэтамі Н. Шэлібі і С. Элгерам, пра чувашоў Д. Міхлеева і В. Ачаініца, якія працуюць на ніве беларускай культуры. Выказваецца прапанова стварыць у Мінску чувашскае зямляцтва.

Цяпер, піша Г. Юмарт у прыкладным да газеты лісце, чувашскія перакладчыкі рыхтуюць падборку беларускай паэзіі для часопіса "Ялав".

Алеся БЕЛАВУСАВА,
рэферэнт МАБ.

СВЯТАЯ ГАРА ГРАБАРКА

Ёсць у Польшчы, на поўдні Беластоцкага ваяводства, месца, што шануецца ўсімі праваслаўнымі жыхарамі краю. Гэта Святая Гара Грабарка. Тройчы ў год — на святы Праабражэння Гасподня і Божай Маці Смуткуючых, на Іардан — дзень асвячэння вады, збіраюцца на Грабарку праваслаўныя людзі. З усіх гарадоў, мястэчак і вёсак адпраўляюцца ў дарогу паломнікі, каб пешшу пераадолець шлях да святыні. Яны нясуць сюды свае беды, прашэнні і ўдзячныя малітвы. Малымі ручычкамі сцякаюцца паломнікі ў шматтысячную людскую раку. Многія нясуць з сабой драўляныя крыжы, якія пасля асвячэння ўстанаўліваюцца на схілах Грабаркі. Апошнія дзесяткі метраў пад'ёму на Святую Гару да царквы Праабражэння Гасподня паломнікі пераадольваюць на каленях, цалкам аддаючыся ў думках Госпаду. А далей — пропаведзі і канфідэнцыяльныя гутаркі са святшчэннікамі, малітвы і абмыванні святой вадою з крынічкі ля падножжа Гары.

Многія гады Святая Гара Грабарка — месца паломніцтва праваслаўных людзей з многіх краін свету. І ў гэтым годзе сюды прыбылі паломнікі з Расіі і Чэхіі, Грэцыі і Бельгіі, ЗША і Англіі... Прышла група веруючых з Мінска і Гродна.

НА ЗДЫМКАХ: хлеб-соль Мітрапаліту Варшаўскаму і ўсяе Польшчы БАЗЫЛІЮ; пад'ём крыжы на Грабарку; на Святую Гару прыходзяць і старыя і маладыя.

Фота Я. КАЗЮЛІ.

На Беларусі езуіты так старанна спаўнялі зарок беднасці, што неўзабаве сталі буйнымі феодаламі ў чорных сутанях і плашчах, жорсткімі прыгоннікамі, уласнікамі прамысловых прадпрыемстваў, займаліся гандлем, у тым ліку гарэлкай, не грэбавалі ліхварствам.

Здаецца: жыві, купаіся, як той сыр у масле, але езуіты страцілі ўсякае пачуццё меры. Увераваўшы ва ўседазволенасць і беспакаранасць, яны лезлі ў палітку, эканоміку, бесцярмонна ўмешаліся ў сямейныя адносіны, плялі інтрыгі, удзельнічалі ў гандлёвых спекуляцыях, займаліся махлярствам, вымаганнем. І ўсё дзеля ўлады і грошай, грошай і ўлады. Не навучылі іх атрымання ў Еўропе ўрокі яшчэ ў сярэдзіне XVI стагоддзя. За злупкаванне сваім становішчам легаты Лаёлы Сальмярон і Бруэ вымушаны былі, ратуючыся ад помсты свабодалюбных ірландцаў, уцячы з Дубліна тайна, пад покрывам ночы. Адкрыта абураліся паводзінамі езуітаў партугальскія дваране і пісьмова патрабавалі ад караля Хуана III іх выгнання. Французскі парламент, назваўшы езуітаў "амаральным зборшчыкам яўных нягоднікаў і незаконнанароджаных вырадкаў", пераважнай большасцю галасоў і насуперак волі караля Францыска I і пазіцыі кардынала Шарля Ларэн-Гіза вышпурнуў Лаёлава племя другі раз за межы сваёй дзяржавы. На тайнай нарадзе ў Рыме генерал ордэна прапанаваў стаіцца і чакаць спрыяльных пераменаў. І яны наступілі: 31 сакавіка 1547 года сканаў Францыск I, на прастоле сеў яго сын Генрых II, муж злавесна слаўтай Кацярыны Медзічы, і езуіты, бы тыя прусакі, якіх цяжка вытрусіць, зноў наваднілі Францыю і працяглы час карысталіся там вялікім палітычным уплывам. У Партугалі яны ўтрымаліся дзякуючы тэору. Хуан III пад удзеяннем свайго духоўніка Радрыгеса хутка ўтаймаваў свавольнае дараванне простым, бы аглобля, спосабам: кідаў незадаволеных у турмы.

Варожа ставіліся да езуітаў і католікі, асабліва духоўнага звання. Вышэй яго згадваўся пра вядомага багаслова Кано з Саламанкі, якога актыўна падтрымліваў таледскі архібіскуп Сіліча, а яго вікарыі адлучылі мясцовых езуітаў ад царквы і пачаў выжываць гадаванцаў Лаёлы з усёй саламанкаўскай епархіі. Лаёла зрабіў пэўныя захады. Пад націскам з Рыма Сіліча скарыўся, а неўзабаве чамусьці раптоўна памёр. Кано камандзіраваў на традэнцкі сабор, а адтуль адправіў далей ад Іспаніі, прызначыўшы біскупам Канарскіх выспаў. Шкоднай лічылі дзейнасць "Таварыства Ісуса" і выкладчыкі парыжскага ўніверсітэта. Гэтай жа думкі прытрымліваўся і парыжскі біскуп Эстах д'ю-Бяль. Пашырэнне антыезуіцкіх настрояў у вышэйшых колах рымска-каталіцкай царквы вымусіла папу выдаць 18 кастрычніка 1549 года адмысловую булу "Licet debitum", якую абвешчалася дбайная апека папскага прастола над езуітамі.

Паблажлівае заступніцтва папскай курыі прывяло да таго, што ў Еўропе пракацілася некалькі хваляў абурэння езуітамі, якія, заахвочаныя патуральным маўчаннем першаіерархаў, распаразіліся канчаткова і сваімі паводзінамі дыскрэдытавалі не толькі каталіцкую царкву, але і самога папу рымскага. Непакое і тая акалічнасць, што генерал ордэна езуітаў, званы паўсюдна чорным папай, ужо даўно, як прыгледзіліся, падпарадкоўваецца сапраўднаму папе толькі намінальна. Узважыўшы прадстаўлены камісіяй матэрыял за і супраць, папа Клімент XIV выдае 21 ліпеня 1773 года булу "Dominus ac Redemptor noster" аб забароне "Таварыства Ісуса" на "вечныя часы", але доўжыліся яны ўсяго 41 год. Яшчэ карацейшым было жыццё самога папы: 22 верасня

1774 года ён нечакана сканаў ад атруты. А ордэн, хоць і неафіцыйна, напалападрольна працягваў існаваць. Майстарскі вымуштраную, рассяяную па ўсім свеце і шматлібную "Баявую кагорту" распустіць адным росчыркам п'яра, нават самога папы, было не так лёгка. І сухое дрэва не кожная бура зваліць адразу, асабліва калі карэнне яшчэ не спарухнела, а яно ў езуітаў было моцнае, учэпістае. У сакавіку 1800 года на папскі прастол пад імем Пія VII узышоў кардынал Чыарамонці, даўні і шчыры прыхільнік Ісусавага таварыства, ён адразу ж дазволіў дзейнасць езуітаў.

васлаўных царкваў і манастыроў, 45 каталіцкіх касцёлаў і кляштароў, 500 уніяцкіх царкваў і 21 манастыр, 6 езуіцкіх калегій, 2 рэзідэнцыі, 12 дамоў і місійных пунктаў з 6 школамі. З 1 077 афіцыйных езуітаў Вялікага Княства Літоўскага тут засталася толькі 178 сяброў "Таварыства Ісуса". Па атрыманні булы Клімента XIV К.Сабалеўскі адразу склаў з сябе званне правінцыяла беларускай правінцыі і перайшоў у белое духавенства. Але віцэ-правінцыял С.Чарневіч, ён жа і рэктар полацкага калегіума, не падпарадкаваўся папе і ўзяў кіраўніцтва езуітамі ў свае рукі.

да вызваліла езуіцкія ўладанні ад падаткаў, прызначыла штогадовую дзяржаўную субсідыю ў памеры 8 000 рублёў на ўтрыманне навучальных устаноў. Вось чаму імператрыца, гулліва паківаўшы пухленькім пальчыкам, засунула прывезеную ў Пецяярбург біскупам Станіславам Богуш-Сестранцэвічам булу Клімента XIV пад сукно.

Знайшоў С.Чарневіч і ключык да ўплывовых кацярынінскіх саюзнаў. Пацёмкін, напрыклад, дапамог пераадолець перашкоды з увадзеннем пасады генерала ордэна, праўда, назваўшы яго да часу віцэ-генералам, але

сістэма езуіцкай адукацыі, пачынаючы ад вучылішчаў пры рэзідэнцыях і канчаючы акадэміямі, цалкам была падпарадкавана інтарэсам ордэна. Нават у калегіумах, якія лічыліся свецкімі навучальнымі ўстановамі, хітрамудрыя езуіцкія выкладчыкі без дакучлівага дыдактызму фарміравалі ў сваіх выхаванцаў патрэбны ім рысы характару і склад думак. Агульнавядома: навука, накіраваная супраць нацыянальных інтарэсаў народа, прадукуе пярэваратняў і манкуртаў і нічога добрага, акрамя шкоды, не прыносіць. Езуіты кралі ў грамадства самы каштоўны набытак — генетычна-разумовы патэнцыял і выкарыстоўвалі яго для дасягнення чужых і шкодных народу мэтай. Значына злучыўшы каталіцтва з польскай самасвядомасцю, яны актыўна паланізавалі беларусаў. Вянікі гэтай асветы адгукнуліся злавесным рэхам праз 43 гады пасля выгнання езуітаў з Беларусі. Вось што, напрыклад, пісалі ў адрасе на імя імператара Аляксандра II у 1863 годзе беларускія сыны Віцебскай губерні: "Перед Богом, уласным краем і Еўропай заяўляем: мы з бацькоў і продкаў нашых з'яўляемся палякамі і такімі на які ў дзехах і патомках нашых застацца хочам". Пад адрасам 17 610 подпісаў, а гэта, напэўна, уся асвечаная тагачасная частка насельніцтва губерні.

У адрозненне ад Віцебшчыны католікі Гродзенскай губерні не лічылі сябе палякамі. У аналагічным адрасе яны пісалі: "Перед Богом, урадамі і народамі Еўропы скавядаем, што адзінай нашай Айчынай была, ёсць і будзе Літва" (гістарычная назва Беларусі). Здаецца, павінна было быць наадварот, калі ўлічваюць сённяшняю этнічную сітуацыю. Але адбылося неверагоднае: спрацаваў траянскі конь — "католік — паляк" — нашчадкі палымных патрыятаў свайго краю занябдалі запавет сваіх прадзедаў. Дакладней, сталі ахвярамі прапольскага каталіцкага духавенства. Значную дозу палымны большай частцы католікаў Гродзеншчыны ўпырснулі цераз дзяржаўныя структуры акупацыйнай улады Польшчы ў 1920—1939 гады, асабліва праз школу. Яшчэ някемная дзятве ўбівалі ў галаву вершк: "Хто ты ёсць? Я паляк малы. Які герб твой? Ароп белы". Гэты ж матыў няспынна гучаў з касцельнага амбона.

Яшчэ больш спрыяльным для езуітаў было цараванне Паўла I, напалаханага жудаснымі актамі французскай рэвалюцыі. Езуіты увайшлі ў такі давер да імператара, што ён шыра лічыў іх увазбленнем добра і адзінай дзейнай зброяй супраць усялякага зла. Справа дайшла да таго, што, знаходзячыся ў Рыме, Павел I веў гутаркі з папай Піем VI аб увадзенні уніі ў Расію. Магчыма, ён і пайшоў бы на гэта, але асцярогса шале нага супрацьдзеяння вышэйшых праваслаўных іерархаў і забурэння народа. Прыхільнасць імператара стварыла не толькі больш спрыяльныя ўмовы для дзейнасці ордэна, але і абярнулася шэрагам ільгот. У 1800 годзе полацкі навіцьят атрымаў дазвол закладаць новыя рэзідэнцыі і місіі, праўда, толькі ў раёнах кампактнага пражывання католікаў. Пры гэтым ім вярталася канфіскаваная ўрадам Вялікага Княства Літоўскага рухомай і нерухомай маёмасць. Павел I вывёў езуітаў з-пад кантролю касцельнай улады. Архібіскуп Богуш-Сестранцэвіч за неасцярожна выказанае незадавальненне трапіў у няласку і апынуўся пад наглядом паліцый, праўда, недалёка, у Буйнічах, сваім маенту на Беларусі. І апошні імператарскі падарунак прыйшоў як бы з таго свету. Выдадзеная па просьбе Паўла I була папы Пія VII аб афіцыйным прызнанні рымскай курыі езуіцкага ордэна на Беларусі дайшла да Пецяярбурга пасля зойшлага манарха. Пры ім "Таварыства Ісуса" пазбаўляецца пачаткі, набывае вялікі уплыў на вышэйшыя колы пецяярбургскага грамадства, выкарыстоўвае расійскую дыпламатыю дзеля сваіх страгачных мэтай.

Станіслаў ЦЯРОХІН

МНОГІЯ ПРЫЙДУЦЬ АД ІМЕНИ МАЙГО (ЕЗУІТЫ НА БЕЛАРУСІ)

На першым часе санкцыя захоўвалася ў тайне, бо не было вядома, як на гэта гляне тагачасны гаспадар Еўропы непрадказальны Напалеон. Счакаўшы без нечага чатырнаццаці гадоў, Пій VII абнародаваў 17 жніўня 1814 года булу "Sollicitudo omnium ecclesiarum" аб аднаўленні ордэна ва ўсіх правах і прывілеях. Але рэпутацыя ордэна ўжо была добра падмочана, ён ужо ніколі не ўзняўся да былой магутнасці, калі кантраляваў амаль манопольна ўсё разумовае жыццё грамадства, калі вернікі знаходзіліся пад пільным наглядом і былі пазбаўлены права свабодна слухаць і гаварыць. У езуітаў усюды былі свае вочы і вушы, нават у сямейнай спальні. Езуіты добра ведалі стан інфармацыі і ўмела карысталіся ёю.

Пераможнае шэсце езуітаў уражвала, але гэтая эфектыўнасць утрымлівала небяспечную ілюзію, бо першапачатковы поспех не вырашаў уласцівых ордэну супярэчнасцяў, а толькі заганаў іх у глыбіню. Супярэчнасці назапашваліся, раслі, бы снежны камяк, рыхтуючы новы выбух, і ён неўзабаве сапраўды ўскальгнуў грамадства, але ўжо на усходзе Еўропы.

На Беларусі лёс езуітаў вырашаўся дваіма, у залежнасці ад таго, дзе яны апынуліся пасля першага падзелу Рэчы Паспалітай 1772 года: засталіся па-ранейшаму ў Вялікім Княстве Літоўскім ці увайшлі ў склад Расейскай імперыі. На незабранай тэрыторыі княства, як ва ўсёй Рэчы Паспалітай, булу Клімента XIV давалі да ведама вернікаў, дзейнасць езуітаў забаранілі. Роспуск ордэна адразу скарысталі прыхільнікі школьнай рэформы, ідэі якой ужо даўно луналі ў паветры. Падканцлер І.Л.Храптовіч, знакаміты філосаф-фізіякрат, аўтар кнігі "Аб штогадвым нацыянальным узнаўленні" і "Пра права прыроды", прапанаваў на сойме стварыць Адукацыйную камісію, а ўсе без выключэння сродкі і маёмасць езуітаў перадаць фонду "Адукацыі і выхавання юнацтва". Адукацыйная камісія — "першая ў гісторыі чалавечтва міністэрства асветы" — неўзабаве адкрыла 20 школ: 17 сярэдніх і тры акадэмічныя — у Бярэзці, Гародні і Наваградку. На езуіцкіх руінах узышла новая, упершыню дзяржаўная, школа, пазбаўленая дагматызму і схаластыкі.

На далучанай да Расійскай імперыі частцы Беларусі з гарадамі Полацк, Віцебск, Орша, Мсціслаў, Дынабург (цяпер Даўгаўпілс у Латвіі) усё пайшло па іншаму шляху. На гэтай тэрыторыі знаходзілася 50 пра-

Імператрыца Кацярына II адмоўна ўстрымала езуітаў: 28 мая 1772 года яна пісала прызначанаму беларускім генерал-губернатарам графу З.Чарнышову літаральна наступнае: "Вы за гэтымі (езуітамі) як мага нядрэнна назірайце, як за самымі крывадушнымі з усіх латвінскіх ордэнаў". І раптам у наступным годзе яна змяняе свае адносіны, бярэ "самых крывадушных" пад сваю манаршую апеку і забараняе абнародаванне булы папы Клімента XIV, што касавала ордэн.

Імператрыца павярнулася тварам да езуітаў выключна пад уплывам Чарневіча. Разумны і дальнабачны, ён не на словах, а на канкрэтных учынках паказаў кемлівай уладычыцы патэнцыяльныя магчымасці ордэна ва ўсталяванні расійскай дзяржаўнасці на далучаных землях. А справа гэтая нялёгка і не аднаго года. Ведала Кацярына II і пра тое, як сустракала беларускае насельніцтва на 3/4 уніяцкае (800 тысяч чалавек) і каталіцкае (100 тысяч чалавек) нязванае войска яе імператарскай вялікасці... Непрыязнасць, панурія погляды з-пад нахмураных броваў, насцярожанасць. Ды і праваслаўныя (300 тысяч чалавек) не кідалі ў абдымкі, чамусьці касавурыліся... Адны толькі езуіты адкрыта выказалі лаяльнасць новым уладам, першымі з вялікім святочным удзімам, урачыстымі малебнамі і прывітальнымі казанямі злажылі прысягу манархіні з Паўночнай Пальміры і тым дэлі станоўчы прыклад лаяльнасці шляхціч і простама народу, якія азірліся на уніяцкае і каталіцкае духавенства, а тыя не спяшаліся прыхваць. Чарневіч улічыў усё і склаў езуітаў у сваю стаціцу, Полацк, дзе урачыста прывёў іх да прысягі не калі-небудзь, а менавіта ў дзень анёла саракадвухгадовай імператрыцы. А біскупчае слова патэра Я.Катэбрынга так расчуліла Кацярыну II, што яна, чытаючы тэкст віншавання, у заміраванні заплала. Затым Чарневіч з рэктарам полацкай калегіі Г.Лінкевічам і Катэбрынгам прыехаў у Пецяярбург прысягаць не гэтулькі за сваю правінцыю, колькі за езуітаў яшчэ не забранай часткі Беларусі і Польшчы. Палітычны намер надзвычай прыйшоўся да душы імператрыцы, якая ўжо сналава планы наступных падзелу Рэчы Паспалітай.

Убачыўшы ў езуітах верных прыхільнікаў, Кацярына II рэзка змяніла курс, узяла іх пад сваю апеку і аддала загад генерал-губернатару З.Чарнышову аб захаванні ордэна на забраных землях. А 24 студзеня 1774 го-

захаваўшы ўсе паўнамоцтвы. Зразумела, ім стаў Чарневіч. На свае ўласныя сродкі фаварыт імператрыцы ўзвёў у Полацку вялікі будынак для віцэ-генерала і яго прафесараў. А З.Чарнышоў, якому яшчэ нядоўна даручалася не спускаць з езуітаў вачэй, заснаваў у Чачэрску езуіцкую рэзідэнцыю.

Усё было добра, нават лепш, чым да забароны ордэна. Толькі адна акалічнасць непакоіла Чарневіча: ордэн чакала выміранне. Пройдзе нейкі час (а ён плыве няспынна), і не застанецца ніводнага брата. Хто думаў, калі ўрачыста, з уласцівым езуітам размахам святкавалі двухсотгоддзе ордэна, што так абвернецца... І Чарневіч зноў пайшоў на канфлікт з рымскай курыяй. Насуперак папскай буле і кананічнаму праву ён рашыў стварыць навіцьят з правам навучання і прысвячэння ў ордэн жадаючых. Кацярына II не супярэчыла, нават вытрымала масіраваны націск папы, які праз каралеўскія двары амаль усіх краін Еўропы спрабаваў угаварыць яе адмовіцца ад задуманага. 30 чэрвеня 1779 года біскуп Богуш-Сестранцэвіч абнародаваў дазвол на адкрыццё ў Полацку навіцьята і аб прыёме жадаючых паступіць у "Таварыства Ісуса", а 2 лютага 1780 года адбылося ўрачыстае адкрыццё навіцьята. Як толькі вестка пра гэтую падзею распаўсюдзілася ў Еўропе, сюды цягнуліся былыя езуіты з Польшчы, Нямецкшчы, Італіі, Францыі. Будучыня ордэна была надзейна забяспечана, тым больш, што неўзабаве ў Дынабургу (Дзвінск, Даўгаўпілс) гэцінна расчыніў дзверы другі навіцьят.

Езуіты праводзілі актыўную палітыку дэнацыяналізацыі краю. І што недаравальна — часта асяяномай рукамі паскудных пярэваратняў, якія за ўяўную ўладу і звон чырвоных гатовы служыць не толькі чужынцу, але і мамоне. І хрысціянства — ці то праваслаўе, ці то каталіцтва — тут не вінавата, яго, па кашчунску выкарыстоўвалі для прыкрыцця ганебных мэтай, сквапнасці і сэрэбрапобства. Генералы ордэна С.Чарневіч, Г.Лянкевіч, Г.Бжазоўскі, беларусы па паходжанню, у якіх езуіцкае выхаванне і ідэалогія вытравілі пачуццё духоўнай сувязі са сваім народам, зрабілі для свайго краю, яго культуры і эканомікі роўна столькі, колькі зрабілі немца Ф.Каро і аўстрыйскі падданы славец Г.Грубер, г.зн. нічога, акрамя шкоды.

Можна запярэчыць: а як жа асвета, якую езуіты пашыралі праз калегіумы, школы, акадэміі? Справа ў тым, што ўся

ДА 80-годдзя Масаея СЯДНЁВА

Я ПРЫЙДУ З ДАЛЁКАЕ ЧУЖЫНЫ...

Першага верасня 1993 года споўнілася 80 гадоў Масаею Сяднёву — паэту, празаіку, публіцысту, аднаму з найбольш актыўных і таленавітых прадстаўнікоў беларускага літаратурнага замежжа. Яго імя ўпісана ў Брытанскую і Польскую энцыклапедыі, а ў 1989 годзе Мюнхенскім і Вашынгтонскім Джорджтаўнскім універсітэтамі Масаея Сяднёў быў прадстаўлены на Нобелеўскую прэмію. Кнігі славытага беларускага паэта выдаваліся ў Германіі і Злучаных Штатах Амерыкі, перакладзіліся на англійскую, польскую, рускую, украінскую мовы. Паступова, дзякуючы працэсам нацыянальнага адраджэння, здымаецца паўвекавая забарона з яго кнігі на Бацькаўшчыне, яны уведзены ў адкрыты фонд Беларускай нацыянальнай бібліятэкі, знайшлі сваё зацікаўленае чытача. Падобна, што не спраўдзілася пэрава тужлівае прадбачанне: “Ніхто з радзімай Беларусі не прачытае маіх дум...” Ён ужо не аднойчы змог прыехаць на Радзіму, дзе адбыліся шматлікія сустрэчы з творчай інтэлігенцыяй, студэнтамі, чытачамі, дзе пачалі друкавацца яго вершы, проза, дзе выходзіць асобныя зборнікі. (Дарэчы, як дэлегат, ён прымаў удзел у рабоце Першага з’езда беларусаў свету).

Нарадзіўся М. Сяднёў у вёсцы Мокрае Касцюковіцкага раёна на Магілёўшчыне. Сваё біблейскае імя — Майсей — атрымаў пры хрышчэнні па царкоўных святцах. Бацькі — Ларыён і Маланія Сяднёвы — працавітыя беларускія сяляне, усе жыццё пражылі ў роднай вёсцы, якая цяпер знаеся з твару зямлі: пасля Чарнобыля жыць там нельга.

Літаратурны лёс Масаея Сяднёва, як і лёсы многіх рэпрэсаваных беларускіх пісьменнікаў-эмігрантаў, пачынаўся ў 30-я гады, калі ён, студэнт Мінскага педінстытута, друкуе свае вершы на старонках “Польмя рэвалюцыі”, “ЛіМа”, “Савецкай Беларусі”, “Звязды”, “Чырвонай змены”, альманаха “Аднагодкі” (дзе, дарэчы, дэбютаваў і П. Панчанка), “Беларускай работніцы і сялянкі”, “Пялюнічага Беларусі”. Яны былі заўважаны літаратурнай грамадскасцю, што акрыліла маладога паэта, надала творчага імпульсу, добры спадзяванню (“Поўнілася сэрца мае песняй, і не ведаў, дзе я — на зямлі ці ў храме...”). Сяднёў ужо мог прызнацца самому сабе: “Скарб я маю багаты, ён завецца доляй паэта”. Аднак гэты скарб і быў асноўнай прымывнай тых няшчасцяў, якія ўварваліся ў свет юнацкага жыцця, у свет паэзіі, што толькі прыдчыніўся перад ім.

Звездаўшага “творчасці святая мукі” і гэтым ішчаслівага 22-гадовага паэта, выпускніка педінстытута, у ліку 12 найбольш здольных студэнтаў арыштавалі ў кастрычніку 1936 (рэабілітавалі толькі ў 1992), абвінавачвалі ў нацдэмаўшчыне і ў тым, што распаўсюджаў “упадніцкія творы Пушчы і “Матчын дар” Алесь Гаруна”. Пачаліся змрочныя турэмныя дні, допыты, перасяльныя лагеры, Калыме — этап, па якім М. Сяднёў ішоў разам з многімі беларускімі пісьменнікамі — Б. Мікулчам, С. Баранавым, У. Клішчэвічам, Т. Лебядой (П. Шыркоаў). Я. Скрыганам, А. Звонакам, У. Хадькам і іншымі нявольнікамі.

Да вайны ён адбыў 4 гады на Калыме. Прывезены ў Мінск у 1941 годзе на перагляд справы, ён атрымаў неспадзяваную волю, дзякуючы вайне (нямецкія самалёты бамбілі Мінск, дарогу на Магілёў, па якой гналі калону зняволеных з мінскай турмы, ішлі бжанцы). Вярнуўшыся ў Мокрае, М. Сяднёў працаваў на бацькавай гаспадарцы, не прымаючы ўдзелу ў вайне ні з якога боку. У 1944 годзе вымушаны эміграваць, апасаючыся за сваё жыццё, бо афіцыйна не быў вызвалены з савецкай турмы. (Дарэчы, М. Сяднёў паслужыў для эпапей Івана Чырвынава “Пяч перапелкі” прататыпам аднаго з галоўных герояў — Масаея, сына Зазыбы). Жыў напачатку ў Польшчы,

Германіі. З 1951 года жыў у ЗША, стаў амерыканцам беларускага паходжання. Але ўсе гэтыя незвычайныя перыпетыі яго лёсу не выпуцілі пачуцця любові і павагі да Бацькаўшчыны, ёй прысвяціў паэт сваю творчасць, якая сёння арганічна ўпісваецца ў сучасную мастацкую літаратуру.

Гісторыя шматпакутнага беларускага народа не абыходзілася без таго, каб за кратамі, у турмах не пабывалі многія таленавітыя яго сыны, асабліва ў гады сталінскіх рэпрэсіі. Яны пакінулі шматлікія творы аб перажытым — паэтычна-праўдзівыя дакументы эпохі. Тым большую каштоўнасць мае турэмная паэзія М. Сяднёва. У ягонай памяці захаваліся ўсе вершы, складзеныя падчас знаходжання ў мінскай турме, перасяльных канцагерах Сібіры, пры перездзе ў закратаваных вагонах паўз Байкал, на пераправе ў Ахоцімскі моры, па дарозе на Калыме, у жудасных умовах Калымі. Яны увайшлі потым у кнігу “Патушаныя зоры”. Лірыка гэтага часу напоўнена горкім смуткам і трагізмам (“Дай успомню пражытае мною, можа будзе на сэрцы лягчай, мо забуду, што змрочнай турмою патушылі пражытае вачэй...” “Песня мая, ты не мучайся болей, волі не мае твой ціх паэт”, “Захапіўся песняй я сваёю, падкаваў я рыфмай чарадзею. Толькі ж грывнула над галавою: “Згінеш ты, Майсей, ні за капеюку”. Я ў няволі. Маці, мая маці, ну нашто дала ты мне жалейку?”). Асабліва кранаюць сваёй эмацыянальнасцю, яскравым вобразным самавыяўленнем такія вершы, як “Зманліваць”, “Мара”, “Домік у Менску” (пазней быў пакладзены на музыку кампазітарам А. Карповічам), “Маім бацьком” (“Родныя, не плачце пры ўспаміне — не загіне ваш бяздомны сын: Я прыду з далёкае чужыны, змучаны выгнаннем, на спачыні...”), публіцыстычна-завостраныя, прасякнутыя антысталінскім пафасам вершы — “Крывічом”, “Правадыр на трыбуне”, “Крывавы цар”. Моцны духам паэт, адчуваючы сваю перавагу над турэмшчыкамі (“Хоць ціх я, ды узлёт паэта за вас, вышкі, многа вышай...”), змог вызначыць для сябе адзіную правільную лінію паводзін — “Я сам сабе адзін вялікі”, — і гэтак адчуванне дапамагло выстаяць, зберагчы чалавечую годнасць. “Я жыў паэзіяй, паэзія давала мне крылы, глушыла боль, — успамінаў М. Сяднёў. — Як, дарэчы, і ў сталінскіх турмах, на Калыме. Каб, здаецца, не вершы — не жыў бы...”

Паэзія дапамагала яму перажыць і трагедыю выгнання, асабліва ў першыя пасляваенныя гады. Аднак ці лягчэй стала сэрцу, калі раскута песня стала вандруйнай, страціла Радзіму? З аднаго боку, маладосць, свабода, незвычайныя уражанні ад сустрэч з “Еўропай — старой дамай”, з новымі цікавымі людзьмі, магчымасць друкавацца на роднай мове ў беларускіх эмігранцкіх выданнях, з другога — развітанне з Радзімай, блізкімі, пачуццё непрыкраснасці, адарванасці ад звыклага, перапады на строю, матэрыяльныя нястачы, словам, “дзе душы ў маёй душы адной між сабой змагаюцца бесперапынку”... У такой раздвоенасці яго падтрымлівала вера ў гістарычную справядлівасць, і ён пісаў, углядаючыся ў родную далеч:

Не сумуй, Беларусь,
ты бланкітна казкаю
і снягамі ў палэх не імжы.
Да цябе яшчэ прыйдзем,
каб сілаю наскою
здолець тых, што распялі
цябе на крыжы...

У гэты перыяд М. Сяднёў былі створаны вялікія цыклы вершаў: “На маршрутах” (вызваленне з турмы, радасць вольнага свету), “Як спажыгак штодзённы” (расстанне з Радзімай, адчуванні эмігранта-выгнанніка), “Роздум” (роздум над сваім уласным лёсам і лёсам Бацькаўшчыны), “Слова” (прызначэнне паэта і паэзіі),

“На спынку” (імкненне асэнсаваць лепшае з сусветнай паэзіі, пераклады з Гётэ, Гейнэ, Рыльке, паэмы “Мая вайна”, “Цень Янкі Купалы”, “Забраны Мінск”, “Смерць музыкі”). Усе яны пазней увайшлі ў кнігу “Патушаныя зоры” і нават з першага погляду даюць уяўленне, які адметны, цікавы і глыбокі змест паэзіі М. Сяднёва, які разнастайны стыльвы дыяпазон, дзе паэт выступае лірыкам, філосафам, публіцыстам, майстрам медытацыі, оды, элегіі. Украінскі паэт Леанід Палтава, які шмат перакладаў Сяднёва на украінскую мову, лічыў, што “Патушаныя зоры” — новая, расквіцеўшая зара вольнай беларускай паэзіі.

Аднак найбольш плённымі ў творчых адносінах былі для М. Сяднёва 80-я гады, калі ён пераехаў на пастаяннае пражыванне ў Глен-Коў, ціхі, багаты, прыгожы гарадок на беразе акіяна (штат Нью-Йорк). І хоць, па яго ўласнаму прызнанню, ён адчувае сябе тут як у ізаляцыі — далёка ад Радзімы, амерыканскіх беларусаў-землякоў, але пісаў і піша вельмі шмат, творчае гэрэнне яго не паслабляецца. Тут напісаны і выданы такія яго кнігі, як паэтычныя зборнікі “Ачышчэнне агнём”, “А часу больш, чым вечнасць”, раманы “Раман Корзюк” (быў выданы ў Мюнхене Барысам Кітам, славытым беларускім вучоным на эміграцыі, даўнім сябрам М. Сяднёва), “І той дзень надыйшоў”, “Выбранае” — пераклады твораў М. Сяднёва на украінскую мову, “Очищение огнём” — пераклады В. Крэйда — рускага паэта на эміграцыі, вершаў М. Сяднёва на рускую мову. У Глен-Коў напісана “Масеева кніга”, куды увайшлі іранічныя біблейскія вершы, артыкулы, публіцыстыка, перапіска М. Сяднёва з беларускімі пісьменнікамі — плен апошняга гаду.

Але гэтакім перыяду папярэднічалі гады фізічнай працы на фабрыцы, куды ён уладкаваўся пасля пераезду ў Амерыку (1952—1960), выкладчыцкай работы ва ўніверсітэце Індыяна (1960—1967), горад Блумінгтон, дзе М. Сяднёў, навучаючы студэнтаў рускай мове і літаратуры, адначасова вучыўся сам, атрымаў “Дыплом Універсітэта Індыяна” і ступень магістра гуманітарных навук па славянскай літаратуры і філалогіі. Да гэтага часу ён ужо добра валодаў нямецкай, англійскай мовамі, не кажучы пра польскую, рускую, украінскую, беларускую. У 1967 годзе амерыканскія ўлады прапануюць яму работу на радыёэстанцыі “Свабода” ў Мюнхене, дзе ўн працаваў да 1983 года, узначальваў беларускую рэдакцыю. Мюнхенскі перыяд быў плённым у сэнсе агульнай адукацыі, М. Сяднёў у арыгінале перачытваў Гётэ, Гейнэ, Гельдэрліна, Новаліса, Мэрыке, да таго ж Мюнхен славыты сваімі музеямі, цэрквамі, саборамі, старажытнай архітэктурай. Амаль штогод былі цікавыя падарожжы па Еўропе (Італія, Іспанія, Англія, Грэцыя, Аўстрыя, Польшча). М. Сяднёў дыхаў гэтай чужой, але надзвычай багатай культурай, упітваў лепшае, рос духоўна, што дало свой выдатны плён. Лірыка М. Сяднёва пазнейшага перыяду, сабраная ў кнігах “Ачышчэнне агнём”, “А часу больш, чым вечнасць”, асабліва такія цыклы вершаў, як “Слова”, “Уяўленне”, “Прароцтва Сьвілаў”, “Санэты”, — гэта вызначэнне яго духоўнай біяграфіі, адкрыццё душы праз ачышчэнне словам. Ён імкнуўся ўвесці ў беларускую паэзію тэмы, звязаныя з лепшымі традыцыямі сусветнага мастацтва, з вобразамі класічнай паэзіі: Прырода, Зямля, Вадой, Небам, Месяцам, Зорамі, Домам, вольналюбівым Духам. У яго вершах мы часта бачым прыроду, яе элементы, адлюстраваныя ў цесным спалучэнні з душэўным станам паэта, што сведчыць аб своеасаблівым пантэзізме, романтичным успрыманні рэчаіснасці. Вядома ж, паэтычнаму май-

старству М. Сяднёў вучыўся на лепшых узорах айчынай і сусветнай класікі. Ён пайшоў Багдановічамым следам у справе служэння непадкупнай Музе — раскрываў духоўны свет чалавека, адвечныя паэтычныя тэмы, не адыходзячы ад нацыянальнага і рэальнага жыцця. Еўрапейская паэзія М. Сяднёва ўзраста на беларускай глебе, жыўціца яе сокамі, вобразамі, тэмамі. Паказваючы свет у вобразах нябеснай і зямной красы, ён імкнуўся раскрыць высокую духоўнасць свайго героя праз чыстую, узвышаную лірыку, і тут мы бачым, наколькі цесна паэт і яго лірычны герой узаемазвязаны. Магчыма, гэтым імкненнем выклікана жаданне блізкай пазнаёміцца з еўрапейскай класічнай паэзіяй, зведзець таямніцы вобразна-эстэтычнага, гарманічна-цэласнага свету культуры. І найбольшы, найвышэйшы паэтычны ўзлёт адчуваецца ў сяднёўскіх вершах, дзе перадаюцца перажыванні, роздум аўтара аб жыцці і смерці, вечнасці, прыродзе, каханні, сяброўстве і дзе назіраецца той неабходны паэтычны ўніверсализм, які спалучае духоўнасць, псіхалагізм, эмацыянальнасць. Звычайна асноўная сутнасць, галоўная ідэя такіх вершаў, іх развязка выказваецца ў канцы, у апошніх 2—3 радках — гэта тая самая гейнаўская пунта, пра якую гаварылі, аналізуючы творчасць М. Сяднёва, украінскі літаратуразнавец, крытык, прафесар Юры Шэрах. Побач з гэтым інтуітыўным пачаткам у вершах ёсць і тое, за што ўкраінскі паэт Яр Славутым назваў М. Сяднёва паэтам думкі.

“Пранікненне ў таямнічасць прыроды Беларусі, — адзначаў прафесар Мюнхенскага ўніверсітэта Ю. Бойка-Блахін, — зротака, напоўненая ідэалістычнымі тонамі, рэфлексія, упрыгожаная ціхай засмучонасцю над недаканаласцю чалавека, — матывы паэзіі М. Сяднёва. У сваёй паэзіі М. Сяднёў чулы, засяроджаны, глыбокі лірык. Нават у кароткіх вершах ён можа выказаць глыбокае пачуццё, філасофскі роздум, абгупльненне. Кожным сваім творам ён змушае нас сур’ёзна задумацца над сэнсам нашага існавання, адносінамі паміж людзьмі, над стаўленнем да добра і зла, над жыццём і смерцю, над вечнасцю. У яго вершах мы заўважаем гранічную адкры-

тасць, мужнасць і сілу, што прываблівае чытача сваім гарманічным гучаннем, запальвае вашу фантазію”.

Усё ж пры багатай разнастайнасці тэм, матываў, лірычных вобразаў праз творчасць М. Сяднёва праходзіць адна нязменная тэма — Бацькаўшчына.

Беларусь, маці, мова, прызначэнне паэта — вось тэмы, якія найбольш дакладна і яскрава перадаюць сутнасць яго творчасці, раскрываюць вобраз паэта, прысвяціўшага сваё жыццё Радзіме і мастацтву. “Чым для мяне з’яўляецца Беларусь? — выказвае свае запаветныя думкі М. Сяднёў. — Без яе я не мог бы ўявіць сябе як паэта, жыць даялося мне вонка яе, але сама гэтая акалічнасць можа нават стымулявала інтэнсіўнасць маёго творства, ці лепей — пульс яго можа быў дзеля гэтага больш напружаным. А што тычыцца мовы, дык яна была не толькі сродкам, а нечым больш. Душой. Лекамі ў найцяжэйшыя часы. Я прыйшоў з ёй у гэты свет, нідзе з ёй не разлучаўся, яна была маёй духоўнай спадарожніцай. Мова і я — гэта адно. Без яе няма чалавека”. Ён лічыць, што няма мовы — няма народа, няма Бацькаўшчыны. Нягледзячы на тое, што амаль пяцьдзсят гадоў прайшло з моманту развітання з Радзімай, Сяднёў па-ранейшаму “бы з сабою ў змове, думае толькі ў сваёй роднай мове”. Беларускаю мову паэт з’яўляўся, па яго ўласным словах, “дзякуючы таму сумнаму факту, што амаль паўстагоддзя я не жыў на Радзіме і не быў, такім чынам, падуладны працэсу асіміляцыі, працэсу дэнацыяналізацыі, які адбываўся і адбываецца цяпер у Беларусі і які захапіў усе слаі насельніцтва, у тым ліку — і, можа, найбольш, інтэлігенцыю. Я, так бы сказаць, вывез з сабою беларускую мову ў ейнай “чысціні”, яшчэ не сапсаваную, такой, якой вывучаў я ў школе, успрыняў ад нашых класікаў, пазнаў інтуітыўна. З такой заканамернаснай, зберажонай мовай я і жыў увесь час, ёю карыстаўся, на ёй пісаў, яна была ў мяне адзіным сродкам выяўлення сябе...”

Відаць, у характары, таленце

НА ЗДЫМКАХ: жнівень 1991 года. Морган-парк, Глен-Коў. В. І. М. СЯДНЁВЫ; разам з паэтэсай Наталляй АРСЕННЕВАЙ.

ДА 80-годдзя Масея СЯДНЁВА

М. Сяднёва быў закладзены выключна моцны спадчына-беларускі генетычны код, калі сваю вернасць Бацькаўшчыне, роднай літаратуры, нацыянальным матывам ён пранёс, захаваў ва ўсе гады выгнання. (“Уносіў гэтым долю сваю для ўсіх добра. А болей... Што ж там болей жадаць ад песняра?” Я. Купала).

Радзіма паўставала для пазтавыгнанца ў двух абліччах — светлым і змрочным, але светлае перамагала, і гэтым жывілася непарыўная духоўная сувязь з ёю, на гэтым светлым адчуванні будаваліся сюжэты твораў, раскрываліся пазтычныя тэмы, звязаныя з эмігранцкім лёсам: тэма Беларусі, нацыянальных традыцый, часта сентыментальныя вершы, звязаныя з успамінамі аб вясковым дзяццстве, юнацтве, родных пейзажах і побач матывы адзіноцтва, тугі, бяздомнасці, безнадзейнасці, якія цягнуць другую, бліжнюю тэму — вечнага вандравання як аднакі не столькі фізічнага, колькі душэўнага стану. Але гэты настальгічны стан садзейнічаў таму, што памяць стала жывой, невычэрпнай крыніцай, якая спалучыла мінулае і сённяшняе і ў выніку прывяла да стварэння сапраўднай пазіі. Многія вершы, прысвечаныя роднаму краю, маглі быць створаны толькі ў далечыні ад яго (“Мне Бацькаўшчына мроілася ў снах, прыглушана гвалтам, здэкам і бядою. Я песьнямі адначасна свай пакутны шлях, я сумам напіў свой верш, нібы дзіця вядо...”). У вершах “Хусцінкі”, “Сум”, “Вечар”, “Сон”, “Адзіноцтва”, “Відзенне Бацькаўшчыны”, “Суродзічы мае” і інш. раскрываецца светаадчуванне чалавека, для якога страціў ачыны раўназначна страце ўсяго лепшага ў жыцці, нават пазтычнага натхнення (“Для песні радок здабываю нягледзе на рэдка, скупа...”). І толькі калі Бацькаўшчына “хлыне ў сэрца”, адбываецца сапраўдны чужы, высокі пазтычны узлёт. У М. Сяднёва Беларусь, якой яна мроілася пазту ў далёкім замежжы, бачыцца незвычайна прываблівым, незабытым і любімым кутком зямлі. Ён знаходзіць для яе апісання прыгожыя эпітэты, параўнанні, раскрывае яе вобраз такім беларускім словам, якому падуладны самыя разнастайныя адценні эмацыянальнай палітры нацыі.

Цяпер на бацькаўшчыне ўжо марозы кладуць узор на ранішнім лядку.
Падпаленыя восеняй бярозы ўсыяж гараць на большакі...
 Асабліва высокім пазтычным натхненнем, любоўю, эмацыянальным напалам прасякнуты ўспаміны М. Сяднёва пра маці, яе нястомныя рукі (паэма “Кросны”), заучасную, цяжкую і страшную смерць ад партызана, аднаўскаюцца-суседа (паэма “Мікола Бугроў”), пра бацьку і сяцёр, родную вёску. (“Журботныя ў мяне матывы і згадкі шмат пра Беларусь... Макранскія прыпамінаў я нівы і матчы на стале абрус...”). На працягу ўсіх эмігранцкіх гадоў толькі Бацькаўшчыне нясе пазт сваё гора і радасць (“Табе адзін пажалюся я горам: мне сумна, што ты ёсць, смярцельна, што няма...”, “Сьпяць акіяну твайго воды, як сон, варочаецца імгла. Нашто, скажы, між Захадам і Усходам вачыма сінімі ты прарасла?...”). Усе вершы, прысвечаныя Беларусі, поўняцца шматгадовай настальгіяй чалавека, у думках ніколі яе не пакідаюшага. Ён гатовы збудаваць помнік для свайго народа (“Узняўшыся над галавою цемрашалаў, каб ён зіхцеў із роду ў род Ты заслужыў і гонар і пашану малы — вялікі мой народ...”). Аўтар сцвярджае ў вершы “Беларускім пазтам”, верачы ў духоўныя сілы народа, што “была ад веку на музыка і пазтаў не беднай беларускай зямля”. (“Таксама ведама: зьяўся іх няма, у беспрасветнай згинула начы, Нам талентаў хіба хапала — ня ўмелі іх мы толькі берачы...”).

М. Сяднёў надзвычай патрабавальны да сябе як да пазта, да сваёй песні, “бо я сэрца і розум ёй аддаў, сябе ўсяго і беззвароту...”. Яго “зямныя песні і лірычнае адварэнне перажытага” (У. Глыбіны), трывога за

мову, захаванне ўсяго лепшага, таленавітага ў народзе перарастаюць у далейшай творчасці ў роздум аб жыцці наогул, лёсе чалавека ў ім, аб прызначэнні пазта і пазіі. Дарэчы, у творчасці М. Сяднёва няма ніякіх ідэалагічных напаставанняў, нарматыўнасці, псеудагераізацыі, лагіроўкі, за якімі не відаць чалавека, няма “вырашэння праблем”, прысвечэння нейкім заддзеным тэмам, правадзірам, чырвоным датам, яна не луняе ў высокія міражы і недасягальныя для чытача пошукі незвычайнай формы і шматступеннай асацыяцыі, вычурнай метафарычнасці. Усё, пра што хоча сказаць пазт, арганічна і лёгка выцякае з яго душы. І найбольш глыбока і ўсебакова праяўляецца яго талент у малой вершаванай форме, у лірыцы. Гэта перспектыўная творчая заваёва аўтара. Менавіта ў вершах поўна і свабодна раскрываецца духоўнае жыццё пазта, яскрава прасочваецца ўзбагачэнне эмацыянальнай мастацкай палітры. Ён імкнецца апяваць прыгожае, вечнае, як вынік высокага духу. Пазт піша, “захоплены свабодай выяўлення пра ўсё, што выпела ў мае душы і што згаджаецца з майм сумленнем...”. Гэта яго пазтычнае крэда. Ён ідзіны ў той ступені, як ідзіны Максім Багдановіч, які не прымаў павярхоўна-тэндэнцыйнай “ідэінасці”, што не бярэ ў разлік абавязку мастацтва узвышаць чалавечы ў чалавеку, даваць яму адчуванне асабіста адказнасці за стан свету.

Задумваючыся над імкліва праляцеўшымі гадамі, М. Сяднёў выказвае думку: можа лепей было б хадзіць за плугам, чым быць пазтам, не было б столькі пакут у жыцці, не зведаў бы турэмныя этапы, не страціў Радзіму? (“Каму ўсе радасці жыцця, лірычныя песень згукі, — не для пацехі й забавы — мне песьня дадзена для мукі”).

І ўсё ж пазіія — яго прызначэнне, яго высокі талент. З гадамі да эмацыянальнасці ў творчасці М. Сяднёва даліся рацыянальна-аналітычнае, філасофскае асэнсаванне рэчаіснасці, душы чалавека. Звычайна ў лірычным вобразе выступаў вясковы юнак, студэнт, зняволены, выгнанец, а пазней — сталы чалавек, які задумваецца над пытаннем: ці так жыць, што зрабіў для Бацькаўшчыны? Жыццё, якім бы цяжкім яно ні было, дае сапраўднаму мастаку і патрэбны вопыт, і сюжэты, і неабходныя для творчасці хвіліны пазтычнага ўздыву. М. Сяднёў зведаў, што такое страх, рэпрэсіі, выгнанне, душэўныя пакуты, якіх яны могуць дасягнуць памераў, і ў той жа час умеў радавацца жыццю, яго самым разнастайным праявам. Можа таму яго лірычныя вершы — гэта цэласныя творы, якім уласціва завершанасць адлюстраванай у іх карціны жыцця, што трымаецца на канфліктнасці пачуццяў, руху думак, абвостранасці перажыванняў. У яго разуменні літаратура не можа быць утылітарнай, бо да той пары, пакуль яна будзе “служыць”, яна і будзе служкай, а не самастойнай стыхіяй, зямлёй і небам нашай нацыі. І беларускіх пазтаў ён заклікаў: “Пазты беларускія, дужэйце! Вы спраглых душ валадары. Прыкмецяць вас на цэлым свеце, калі не будзеце служыць вы пры двары...”. Сам М. Сяднёў, які мысліць шырока і незалежна, усё сваё жыццё служыў пазтычнаму Слову, дзеля якога пакутаваў за кратамі, на алтар Слова паклаў ахвяры. Яго творы апошніх гадоў — гэта водгулле жыцця пазта, які ўвайшоў у сваю васьмёнскую пару, які поўніцца жаданнем:

Каб пры канцы шляхоў маіх далёкіх, што не ўкладаюцца ні ў версты і ні ў мілі, не помнячы грахоў і крыўдаў лёгкіх, прыхільныя багі мяне благаславілі...

Ад прачулых вершаў, прысвечаных роднай Беларусі, лірычнай медытацыі, філасофскай напоўненасці ў роздумах сталага пазта — да зусім даверлівага, спакойнага тону ў вершах 80-х гадоў — ва ўсім гэтым адчуваецца свае, толькі творчай індывідуальнасці М. Сяднёва ўласціва сістэма гармоніі, якая выліваецца ў скардавыя формы і ўнутрана скандэсаванага, напружанага зместу. З аднаго боку, у душы па-

эта па-ранейшаму “грае вячэстасць клёнаў”, жыве ўлюбёнасць у жыцці, трывожыць нязгасная памяць, з другога: “Хаджу павольней. Нікуды не рвуся. Мой хлеб надзённы ў мяне ёсць. Ды ўсё ў сібірскіх завірусе ад холаду мая танце маладосць”...

З вітком гадоў ступаю ўсё цяжэй, як бы ўзбіраюся я на гару. З вітком гадоў раблюся ўсё цяжэй, не палымню сэрцам, не гару.
Іду, узбіраюся. І за спіноў увесь набытак свой нясу. Нічога не пакінуў за сабой — усё ўзяў: няўдачы, роспач, сум...

І ўсё ж набытак Сяднёва-пазта не толькі “няўдачы, роспач, сум”. Яго творчасць становіцца нашым нацыянальным духоўным багаццем. Калісьці ён выказаў патаемную думку, што яму хацелася б так уваскроснуць, як Максім Багдановіч, Колас, Купала, і ў гэтым жаданні няма нічога ад манумента самому сабе, яму надзвычай важна прызнанне Радзімы! Сёння ён вяртаецца на Бацькаўшчыну не толькі як пазт, але і як празаік. Адзін з лепшых яго раманаў “І той дзень надыйшоў” у перакладзе на рускую мову друкаваўся ў часопісе “Нёман” (1991), выйшаў асобным выданнем (у кнізе выбранай пазіі “Патушаныя зоры” — Мінск, 1992).

Раманы М. Сяднёва “І той дзень надыйшоў”, “Раман Корзюк” звязвае агульны ўнутраны сюжэт, агульнае тэма, дакладная назва якой — чалавек, лёс, абставіны ў апошняе сямідзесяцігоддзе нашай гісторыі.

Паступова разгортваецца перад намі эпоха 30–40 гадоў, адна з самых трагічных, бо прыйшлі на яе сталінскія рэпрэсіі, Вялікая Айчынная вайна, якія прынеслі краіне незворотныя страты, вынішчэнне цвету нацыі. Галоўны герой раманаў — персанаж, што амаль супадае з вобразам аўтара, у той жа час нясе ў сабе шырокія абгульчэнні, увасабляе лёсы многіх сучаснікаў, якіх спадна зведалі на сабе, што такое ГУЛАГ, сталінізм і фашызм. Аўтабіяграфічная аснова прозы М. Сяднёва, які ў гэтай пазіі, толькі падкрэслівае, што ў прыватным лёсе відаць праяўлены больш агульнага “працэсу”, які

захліснуў усю краіну ў 30-я гады, прымушыў цэлыя пакаленні жыць у перавернутым, непраўдзвым свеце.

Раманы выйшлі амаль адначасова, хоць высявалі і пісаліся працягла час. Аднак, калі “Раман Корзюк” — тварэнне халоднага розуму і разваг, то “І той дзень надыйшоў” — тварэнне сэрца, душы, эмоцыі. “Раман Корзюк” пісаўся на працягу 27 гадоў з вялікімі перапынкамі. У прадмове да твора сам пісьменнік вызначае, пра што гэта кніга: “Усё пра той жа беларускі нацыяналізм, пра “нацдэмаўшчыну” і пра “нацдэмаў”, пра змаганне з імі савецкіх органаў бяспекі...”. У наш час, калі для даследчыкаў рэпрэсіраванай беларускай літаратуры адкрыўся доступ у архівы НКВД-КДБ, даводзіцца толькі здзіўляцца, як дакладна мадэліраванна аўтарам сутнасць працэсу, разгадана злучэння надуманасці, фальсіфікацыя тэарэтыкамі НКВД таго, што яны выпаралі з лепшымі прадстаўнікамі нацыі, як здэкаваліся, прыніжалі іх чалавечую годнасць. М. Сяднёў адзін з першых у беларускай літаратуры напісаў пра гэта, не баючыся ніякай цензуры і забароненых тэм. У эміграцыі ёсць яшчэ ўспаміны А. Калубовіча (“На крыжавой дарозе”) і Я. Германовіча-Адважнага (“Кітай, Сібір, Масква”), многія апавяданні Іны Рытар-Саковіч пра той страшны перыяд. У астоткі цяпер пачынаюць з’яўляцца успаміны, мастацкія творы ачынных пісьменнікаў, якім пашчасціла выжыць, праішоўшы апраметную допытаў, турмаў, канцлагераў. “Раман Корзюк” стаіць у шэрагу такіх твораў, як “Сповідзь” Ларысы Геніюш, “Зона маўчання” С. Грахоўскага, “Мая Галгофа” Я. Бяганскай, “Аповесць для сябе” Б. Мікуліча, “Алесь Няміра” Л. Случаніна (Шпакоўскага).

Уласны жыццёвы вопыт, успаміны пра маладыя гады, перажытае пакладзены М. Сяднёвым і ў аснову рамана “І той дзень надыйшоў”, дзе раскрываецца даваенны і ваенны перыяд жыцця беларускай вёскі. У творы адчуваецца асабліва не пасрадзкім, шыракае, маляды погляд на свет, людзей, падзеі. Увесь час суперажываеш героя, яго чалавечнасці, імкненню пазбегнуць усялякіх

канфліктаў, яго добрай працавітай сям’і, першаму, юнацкаму каханню. Ён сляпкі сын, студэнт педінстытута, пажыўшы ў горадзе, быццам новымі вачыма успрымае вясковую жыццё, яго адвечны працоўны кругаварот. Але самыя лепшыя, эмацыянальныя старонкі рамана прысвечаны асабістаму жыццю герояў, іх узаемаадносінам, каханню, хаця з не меншай цікавасцю чытаюцца і тыя, дзе раскрываецца атмосфера 30-х гадоў, добра вядомая аўтару: насцярожанасць, падазронасць, забаронены беларускі пісьменнік, уся віна якіх была ў тым, што яны думалі, пісалі на беларускай мове, і партрэты якіх выкрэсліваліся са школьных падручнікаў. З тонкай іроніяй паказана аўтарам сцена сходу калгаснікаў, на якім зачытваецца пісьмо вялікаму Сталіну — бацьку ўсіх народаў, і, наадварот, з горьччу і боллю малое пісьменнік сцэну настаўніцкай канферэнцыі, дзе афіцыйна ішла размова аб непатрэбнасці вывучэння беларускай мовы, літаратуры, гісторыі. Раманы М. Сяднёва цікавыя і незвычайныя для беларускай прозы, таму што другі галоўны герой твораў — эпоха — паказаны глыбока і ўсебакова, у тых невядомых праяўленнях, пра якія ўсе ведалі і пра якія не асмелываліся пісаць літаратура сацыялістычнага рэалізму ў былым Савецкім Саюзе.

Акрамя гэтых вялікіх праявіў твораў, М. Сяднёў надрукаваў шмат публіцыстычных артыкулаў, у якіх выказвае тое, што яго асабліва хваліла апошнім часам. Ён піша і крытычныя артыкулы, нарысы, эсэ, выдаў цікавыя успаміны пра беларускіх пісьменнікаў 20–30-х гадоў, напісаў праблемныя артыкулы пра стан сённяшняй беларускай літаратуры, мовы, творчасць маладых беларускіх пазтаў.

І ўсё ж М. Сяднёў найперш — пазт божай міласці. Украінскі пазт і крытык Л. Палтава, высокая ацэньваючы творчасць М. Сяднёва, лічыў, што ў яго пазіі “перапліталіся таленты — саркастычны Гейнц і Шьпёра, непасрэдна-шчыры, выраслы з народных глыбін і таму глыбока патрыятычны Я. Купала і Я. Коласа, філасофска-лірычны Генры Лангфела і Цютчова, хоць М. Сяднёў — поўнаасцю самабытны аўтар”. “Лічу Вас лепшым пазтам беларускім”, — пісаў М. Сяднёву В. Крэйд адзначаючы, што пазіія яго вытрымала выпрабаванне на мастацкую сталасць, бо яна здолела спасцігнуць глыбіню духоўнай драмы чалавека, адарванага ад Радзімы. Беларускім чытачу творчасць М. Сяднёва найбольш блізкая нацыянальнымі рысамі. Яна мае шмат агульнага з творчасцю лепшых пазтаў Бацькаўшчыны. Яго пазіія, выйшаўшы з сляпскага абмежаванага кола, уздымаецца да вышэйняй духоўнасці, мастацкасці, разумення сілы пазтычнага слова, яго незвычайнага ўздзеяння на чалавека. Патрыятычныя матывы — любоў да Радзімы, неабстрактная любоў да маці, яе вобраз, пяшчотны, трагічны, працула паказаны і ў пазіі М. Сяднёва, і ў сучаснай айчынай пазіі і прозе. Матывы асабовай лірыкі — лёс чалавека і свету, лёс Бацькаўшчыны, пошукі свайго дому, свай нацыянальных каранёў, неспакой за стан роднай мовы, беларускага Адраджэння, зварот да нядаўняй і далёкай гісторыі — усё гэта ёсць у пазіі М. Сяднёва і ў сённяшняй беларускай пазіі, у творчасці лепшых яе прадстаўнікоў. І менавіта цяпер, калі ўяўленні нашы аб творчасці М. Сяднёва ўзбагаціліся праз даступнасць ягоных кніг, стаў вымалявацца воблік таленавітага пазта як з’явы беларускага літаратурнага замежжа.

Захоплены, я кожны дзень сябе радкамі выкладаю, хачу уваскрэсіць, што ў самаце мяне трывожыла гадамі. Хвалюся, сумую і пішу, натхненне пераводжу ў форму. А мо калісь чынось душу кране мой верш нерукатворны...

Лідзія САВІК.

Провады Масея СЯДНЁВА ў Мінскім аэрапорце-2 пасля Першага з’езда беларусаў свету 23 ліпеня 1993 года.
 НА ЗДЫМКУ: Б. САЧАНКА, М. СЯДНЁУ, Л. САВІК І С. САЧАНКА
 Фота Віктара СТАВЕРА.

ЛІСТКІ З КАЛЕНДАРА

26 верасня, нядзеля

**УШАНАВАННЕ
ЗМЕЙ
БЕЛАРУСАМІ**

У нашых продкаў яшчэ з часоў паганства існаваў культ змей. Змей і баяліся, і ў той жа час ушаноўвалі, чакалі ад іх спрыяння ў розных справах. На думку некаторых даследчыкаў міфалогіі, змей асацыяваўся з урадлівасцю, зямлёй, жаночай плоднасцю, вадой, данчжом, а з другога боку — з хатнім, нябесным агнём. У старажытным Міжземнамор'зі змяя была атрыбутам як божышчаў урадлівасці, так і багінь смерці. У паданнях паўночнай Беларусі расказваецца пра вогненнага цмока, які крадзе ў суседзяў і прыносіць свайму гаспадару ўсякае багацце. На Мядзельшчыне такую істоту называлі хут. Лічылася, што хут прыносіць у дом гаспадару снапы з чужых палеткаў і золата з неядомых скарбаў. Вечарам можна бачыць, як ён, вогненны, рассыпаючы іскры, ляціць па небе. Хут жыве на гарышчы, можа ператварыцца ў корч, палена, старое кола і г.д. У Гарадоцкім раёне запісана паданне

пра страшыдлу змея, які наносіў шкоду людзям. Змея звязалі, але забіць не здолелі. Тады яго паспрабавалі закапаць у зямлю. Але пасля кожнай спробы зямля аказвалася раскіданай, і змей мог парваць пугу. Таму па мудрай парадзе аднаго чалавека за прэглі ў стары лапачь чорнага пегня, прывезлі здалёку тройчы па поўнаму лапцю зямлі і пачалі пасыпаць страшыдла. Ад першай жа жмені той зямлі змей страшэнна зароў і задрыжаў, а развернутая ім раней зямля пачала насувацца і закрываць яго. У іншых паданнях гаворыцца пра тое, што забітага змея трэба рассекчы на тры часткі, закапаць іх асобна адну ад другой.

У час археалагічных раскопак у паўночнай частцы Беларусі неаднаразова знаходзілі металічныя ўпрыжжэнні з галоўкамі, якія нагадвалі змей. На адным баку манетападобных па форме амулетаў — "змеявікоў" была хрысціянская сімволіка, на адваротным — выява клубка змей і кругавы надпіс з закляццём ад хвароб і няшчасцяў. Згодна са старажытнымі светаўспрыманням, змяя лічылася апякункай ачага, захавальніцай сям'і, дому і кожнага чалавека, а таксама магла ўвасабляць продкаў-апекуноў. Доўгі час у беларусаў, літоўцаў і латышоў існаваў звычай трымаць дома і карміць вужоў, што павінна было выклікаць прыхільнасць багоў да гаспадары.

Эдвард ЗАЙКОЎСКІ.

30 верасня, чацвер

БАБІНА ЛЕТА

(Міфы і рэчаіснасць)

Залатая восень... Якіх толькі трапных эпітэтаў і метафар ні прыдумалі паэты і пісьменнікі, каб найбольш ярка ахарактарызаваць гэтую пару года. Нават зацяжыныя дажджы або густыя

ранішнія туманы не здольны затрымаць моцнай плыні развіталых сонечных праменьняў на зямлю — прыходу бабінага лета. Працягласць гэтага перыяду, як і пачатак яго, у розных гады бывае розным.

З навуковага пункту гледжання, бабіна лета — першы асенні перыяд з устойлівым антыцыклічным надвор'ем, калі начное астуджэнне глебы і паветра яшчэ не вельмі моцнае, а дзённы прагрэў хоць і адчувальны, але не такі, каб успрымаўся як спякота. Звычайна гэты перыяд цягнецца ў нашай рэспубліцы адзін-два тыдні і наступае, як правіла, пасля асенняга раўнадзенства. 23 верасня Зямля паварочваецца да Сонца паўднёвым паўшар'ем. Сонца, пераходзячы ў паўднёвую сферу, пасылае развіталнае цяпло на зямлю. Дасягнуўшы нагрэтай за лета зямлі, гэтая плынь цягла і дапамагае ёй некаторы час процістаяць наступаючаму холаду.

Шмат ёсць легенд аб павуцінні, што лятае ў пару бабінага лета. Вось адна з іх. Маці Ісуса Хрыста Марыя спрабавала сшыць перададзеную ёй вешчунамі пялёнку для сына. Але як толькі яна дакранулася іголкай да пялёнкі, вецер вырваў нітку і панёс. І колькі ні спрабавала Святая Марыя працягнуць нітку з іголкай праз пялёнку, яна вырывалася і адлятала.

А праз некалькі гадоў, калі Святая Марыя плакала каля распятага на крыжы Сына, ніткі, якія калісьці вырваліся з яе рук, сабраліся з усіх канцоў свету і, абвіўшыся вакол крыжы, утварылі выратавальную мяккую пялёнку. З-пад яе пачуўся голас: "Мама, мама, навошта ты імкнешся зменшыць мае пакуты! Ніткі Прасвятой Дзевы, пакіньце мяне і ідзіце закрываць гора чалавечай". З таго часу і носяцца (лятаюць) гэтыя ніткі па ўсяму свету з усходу на захад восенню пасля 21 верасня (дня нараджэння Багародзіцы Марыі). Кожны з нас бачыў іх — гэта асенняе павуцінне.

А. МАКАРЭВІЧ.

ЮНІЯ ЭКОЛАГІ БЕЛАРУСІ

ВЯРНУЛІСЯ З ЗАМЕЖЖА

У ГАСЦЯХ У БЕРАНДЗЕЯ

Сёння ўжо відавочна, што ў людзей няма больш важнай задачы, чым захаванне жыцця на Зямлі. Але любіць прыроду на словах — гэтага яшчэ мала, патрэбна канкрэтная работа па захаванню навакольнага асяроддзя: паветра, вады, глебы, расліннасці і жывёлаў. Як ператварыць пасіўны назіральнік прыроды ў актыўнага яе абаронца? Пачынаць, вядома, трэба з дзяцінства — вучыць захапляцца яе прыгажосцю, а таксама разумець яе законы. І што яшчэ вельмі важна — умець праводзіць найспрасцейшыя назіранні ў прыродзе, што для дзяцей з'яўляецца адначасова і адпачынкам, і навучаннем, і экалагічным выхаваннем.

Група юных экалагаў Беларускага рэспубліканскага экалагічнага цэнтры вучняў (з кіраўніком Е.Касцюковіч) вярнуліся з Ніжняга Ноўгарада, са збору юных экалагаў, які праводзіўся за сто кіламетраў на поўнач ад Ніжняга Ноўгарада, у лесе таежнага тыпу, на берэзе прыгожай ракі Узола. У экалагер, змена "Зялёны парус", на адпачынак сабралася 150 дзяцей з самога Ніжняга Ноўгарада і вобласці, з Беларусі і Калугі. Дзеці тут не толькі адпачывалі, але і праводзілі экалагічна-біялагічныя даследаванні непасрэдна на прыродзе, пад кіраўніцтвам вучоных кафедры экалогіі Ніжнегародскага ўніверсітэта. Два тыдні тут працавалі лабараторы: тэрыялогія, арніталогія, герпеталогія, гідрабіялогія і іншыя.

Дзеці са сваімі навуковымі кіраўнікамі адпраўляліся па экалагічных сцяжынках, збіралі навуковы матэрыял у розных біяцэнозах лесу, на балотах, палях, на берэзе ракі Узола. Вучоныя дзяліліся з дзецьмі сваімі ведамі і вопытам, праводзілі гутаркі, аказвалі метадычную дапамогу ў зборы матэрыялу і афармленні навуковых дзённікаў.

Мне, як спецыялісту зоолагічна-тэрыялогіі, давялося кіраваць лекторыем, г. зн. штодзённа раніцай і вечарам у лекторыі прыходзілі дзеці кожнага атрада, а іх было шэсць, і слухалі з паказам каларовых слайдаў мае расказы на тэмы: "Звяры беларускіх лясоў", "Жывыя рады", "Мова жывёлаў" і інш.

Вучоныя здзіўляліся ведам дзяцей, іх настойліваму жаданню пранікнуць у таямніцы прыроды. Юнія экалагі Беларусі дзяліліся сваім вопытам правядзення даследаванняў у Беларускай рэспубліканскай экалагічнай цэнтры вучняў, дзе яны займаюцца ўжо шмат гадоў.

Аляксандр КУРСКОЎ.

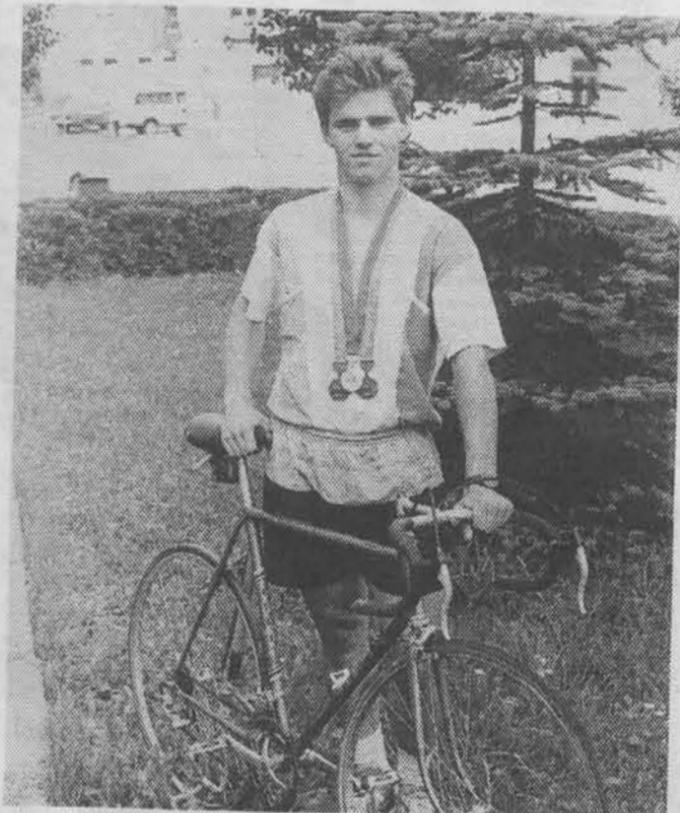
СПОРТ

Тры медалі рознай вартасці прывёз са старажытнага рускага горада Мурама віцячанин Уладзімір Бакуноў. Студэнт чацвёртага курса факультэта фізыхавання Віцебскага педінстытута прыняў удзел у шостым міжнародным чэмпіянаце веласіпеда "Пелетон".

Самы вялікі поспех выпаў на яго долю ў індывідуальнай гонцы на 118 кіламетраў, дзе Уладзімір стаў чэмпіёнам і атрымаў залаты медаль. Два бронзавыя медалі беларускі студэнт заваяваў на марафонскай дыстанцыі 176,6 кіламетра і ў гонцы на хуткасць.

НА ЗДЫМКУ: Уладзімір БАКУНОЎ з узнагародамі.

Фота А. ХІТРОВА.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства "Радзіма").

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ПРАСПЕКТ

Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках "Голасу Радзімы", не заўсёды супадаюць.

Газета набрана і звярстана ў камп'ютэрным цэнтры рэдакцыі газеты "Вечерний Минск".
Адрукавана ў друкарні "Беларускі Дом друку".
Індэкс 63854. Зак. 1307.
Падысана да друку 13. 09. 1993 г.